

CROSSBORDER JURISTS ASSOCIATION

**17/25 ARALIK SORUŞTIRMALARI
SONRASI ULUSLARARASI RAPORLARDA
TÜRK YARGISI**

Aralık-2023

CBJ Rapor Hazırlama Grubu

www.crossborderjurists.org

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	4
ÖNSÖZ	5
GİRİŞ	7
17 25 ARALIK SORUŞTIRMALARI SONRASI ULUSLARARASI RAPORLARDA TÜRK YARGISI	10
I. 17/25 ARALIK SORUŞTIRMALARI VE YARGIDA DEĞİŞİKLİKLER	10
A. 17/25 ARALIK SORUŞTIRMALARI VE YARGI SİSTEMİNE ETKİLERİ	10
B. 15 TEMMUZ 2016 SONRASI TÜRK YARGISI	17
II. TÜRK YARGISININ BAĞIMSIZLIK VE TARAFSIZLIĞI	21
A. YARGININ BAĞIMSIZLIĞI VE TARAFSIZLIĞI İLKESİ	22
B. TÜRK YARGISININ BAĞIMSIZLIĞI VE TARAFSIZLIĞI İLE İLGİLİ RAPORLARDA YER ALAN TESPİTLER	23
III. ADİL YARGILANMA HAKKI VE TEMEL İNSAN HAKLARI	28
A. ADİL YARGILANMA HAKKI	28
B. TEMEL İNSAN HAKLARI	29
C. ‘ADİL YARGILANMA HAKKI VE TEMEL İNSAN HAKLARI’ KONUSUNDA TÜRK YARGISININ DURUMU	30
D. RAPORLARDA İFADE EDİLEN ADİL YARGILANMA HAKKI VE TEMEL İNSAN HAKLARINA SAYGI KONULARI	30
a. AB Komisyonu’nun 2022 Türkiye Raporu	30
b. İnsan Hakları ihlallerine Dair Raporlardaki Veriler	32
1. AB Komisyonu’nun 2022 Türkiye Raporu	32
2. Euronews Haber Kanalının 01.10.2020 Tarihli, “Almanya Dışişleri Bakanlığı’nca Türkiye Hakkında Hazırlanan Özel Bir Rapor Basına Sızdı” Başlıklı Haberi	36
3. Otoriterlikle Mücadele Kıdemli Araştırma Direktörü Nate Schenkkan’ın Freedom House’de Yazdığı 16 Ocak 2020 Tarihli, “Türk Mahkemelerinde İfade Özgürlüğü Hala Mücadele Edilmeye Değer” Başlıklı Makalesi	37
4. Uluslararası Af Örgütü’nün 29 Mart 2022 tarihli Türkiye 2021 Raporu	38
5. Simone Gaboriau’nun 06/13/2017 Tarihli, “Türkiye’de Adalet Kalmadı” Başlıklı Makalesi	38
6. 19 Şubat 2020 tarihli, Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri Dunja Mijatović 1/5 Temmuz 2019 Türkiye Ziyaretini Müteakip Rapor	39
IV. YARGI SİSTEMİ İÇİNDEKİ SORUNLAR VE TEHDİTLER	47
A. YARGI SİSTEMİNDEKİ SORUNLAR	47
B. BAĞIMSIZLIK VE TARAFSIZLIK	48

a. Hukukun stnlğ, Temel İnsan Hakları ve Adil Yargılanma	52
b. Yargı Bağımsızlığına Yönelik Tehditler	56
V. ULUSLARARASI OTORİTELERİN GÖRÜŞLERİ VE İNCELEMELERİ	61
A. İNCELENEN ULUSLARARASI RAPORLAR HAKKINDA GENEL DEğERLENDİRME	61
a. Hukukun stnlğ ve Yargı Bağımsızlığı	61
b. Sivil Toplum ve İnsan Hakları Savunucuları	63
c. Terörle Mücadele	63
B. ULUSLARARASI KURULUŞLARIN TAVSİYELERİ	64
a. Avrupa Konseyi	64
b. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Konseyi	65
c. Uluslararası Af rgt	66
d. Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı	66
SONUÇ VE ÖNERİLER	68
KAYNAKÇA	71

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
AİHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AKP	: Adalet ve Kalkınma Partisi
BM	: Birleşmiş Milletler
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
E.	: Esas Numarası (Bir mahkemenin dava dosya kayıt numarası)
ENJC	: Avrupa Yargı Konseyleri Ağı
E.T.	: İnternet Erişim Tarihi
FETÖ	: Fethullahçı Terör Örgütü ¹
HSK	: Hakimler ve Savcılar Kurulu ²
HSYK	: Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu
K.	: Karar Numarası (Bir mahkemenin verdiği kararın kayıt numarası)
KHK	: Kanun Hükmünde Kararname
MGK	: Milli Güvenlik Kurulu
MIT	: Milli İstihbarat Teşkilatı
OHAL	: Olağanüstü Hal
PDY	: Paralel Devlet Yapılanması
TL	: Türk Lirası
YARSAV	: Yargıçlar ve Savcılar Derneği
YBD	: Yargıda Birlik Derneği
YBP	: Yargıda Birlik Platformu

¹ Toplum tarafından Gülen Hareketi veya Hizmet Hareketi olarak bilinen sivil toplum yapılanması, 15 Temmuz 2016 sonrasında İktidar tarafından terör örgütü olarak kabul ve ilan edilmiş, sonrasında yapılan bu tespit yargı birimleri tarafından da kabul edilmiştir. Gülen Hareketi tarafından “FETÖ” ibaresi hiçbir sözlü ve yazılı beyanında kullanılıp kabul edilmeyen, iktidar tarafından Hareket’e atfedilen bir nefret söylemidir.

² 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Yasa ile HSYK’nın isminde yer alan “Yüksek” ibaresi çıkartılmış ve kurumun adı Hakimler ve Savcılar Kurulu (HSK) olarak Kabul edilmiştir.

ÖNSÖZ

Türk yargısı hiçbir dönemde mükemmel olmadı. Tam olarak insan haklarını koruyabilen, hem adil olan hem de adil görünen bağımsız ve tarafsız bir yargı sistemi Türkiye`de hiçbir zaman var olmadı. Belli dönemlerde yukarıda asgari olarak tanımlanmaya çalışılan hedeflere ulaşmaya çalışan yargı sistemi oluşturma teşebbüsleri oldu ancak bu teşebbüsler de hep başarısızlıkla sonuçlandı. 2010 Anayasa referandumu sonrasında oluşturulan HSYK pekçok uluslararası kuruluş tarafından yargı bağımsızlığının ve tarafsızlığının sağlanması için önemli bir adım olarak kabul edildi. Siyasal iktidar uzun vadeli planlarını gerçekleştirmek için yargı denetiminden kurtulmak istiyordu bu nedenle kısa bir süre sonra taraflı tarafsız tüm kesimlerin iyi buldukları bu sistemi değiştirme yolunu seçti. Kuşkusuz iktidarı bu yöne sevkeden diğer bir neden üyelerinin de içinde bulunduğu yolsuzluk düzenini ortadan kaldırma ihtimali bulunan bir yargı sistemi istememesiydi. Böylece az da olsa iyi bir yargı sistemi oluşturma teşebbüsü eksik kaldı.

17/25 Aralık 2013 tarihi Türk yargısı açısından bir milattır. 17/25 Aralık 2013 tarihi³ hiçbir zaman iyi olmayan Türk yargısının, hiçbir zaman bu kadar kötü olmamıştı aşamasına geçişinin miladıdır. Bu tarihten sonra Türk yargısı bir fetret dönemi yaşarken 15 Temmuz 2016 tarihinden sonra, yargıdaki büyük tasfiyeyle çöküş dönemine girmiştir. Pekçok kişinin ifadesiyle, bu dönemde yargı hiçbir dönemde olmadığı kadar kötü olmuştur. Özellikle yargının kendi dinamikleri içerisinde hareket etmesini isteyen yolsuzluğa batmamış yargı mensuplarının tasfiyesiyle yargı düzeni tamamen bağımsızlığını kaybederek siyasal iktidarın bir şubesi haline dönüşmüştür.

³ <https://ahvalnews.com/tr/yargi/yargi-hicbir-donem-bu-kadar-siyasetin-kilici-haline-gelmedi-ertugrul-gunay> ve <https://www.evrensel.net/haber/474775/tanrikulu-12-eylul-fasist-darbesindeki-yargilamalar-bile-su-andaki-yargilamalar-gibi-degil>, <https://t24.com.tr/yazarlar/mehmet-y-yilmaz/yasadiklarimizin-12-eylul-den-ne-farki-var,41483>

Bu raporda 17/25 Aralık 2013 tarihi esas alınarak Törk yargısının dışarıdan görünümü resmedilmeye çalışıldı. Bunu yaparken açık kaynak bilgilerine müracaat edildi. Raporun hazırlanmasında uluslararası kişi ve kurumlar tarafından kaleme alınan raporlar dikkate alındı. Bunlara ek olarak yabancı medya organlarında Törk Yargısına dair değerlendirmeler de raporda inceleme konusu yapıldı. Bu şekilde 17/25 Aralık miladı dikkate alınarak Törk yargısının fotoğrafı çekilmek istendi.

GİRİŖ

Bireyin doęuŖtan, sırf insan olduğu için sahip olduğu; ırk, renk, cinsiyet, dil, milliyet gibi ayrımlara dayanmaksızın herkesin eŖit olarak yararlanabildiği haklara, insan hakları denilmektedir. Bu hakları gerek mevzuat gerekse uygulamada koruma altına alan; bu Ŗekilde fırsat eŖitlięini sağlayan, bireyin kiŖilięini geliŖtirmesine imkân veren ve bunu engelleyen maddi ve manevi engelleri ortadan kaldıran, herkesin kanun önünde eŖit olduğunu kabul eden, en genel ifade ile adil olan devlete hukuk devleti denmektedir.⁴ Devletin, özellikle hukuk devletinin, en önemli ve vazgeçilmez görevi; bireysel özgürlüklerin güvence altına alındığı, toplumsal güvenliğin ve sosyal adaletin sağlandığı, insanların kuralları daha önceden belirlenen bir hukuk sistemi içinde doğal hâkim önünde yargılandığı devlet mekanizmasını kurmaktır. Bu mekanizmanın kurulmasında ve devam ettirilmesinde ceza muhakemesi önemli bir yer tutmaktadır.

Ceza Muhakemesi Hukuku, Devletin yargı gücünü temsil eden organların, bir suçun işlenip işlenmediği; işlenmiŖ ise hangi ceza normunun uygulanacağına dair yapılan yargılama faaliyetlerine iliŖkin yöntemleri düzenleyen hukuk dalıdır. Yargılama faaliyetine katılan kiŖilerin rolleri, ceza muhakemesi kanunları tarafından belirlenmiŖtir.⁵ Bu bağlamda ceza muhakemesi bireyin haklarını adil yargılama ilkesi doğrultusunda doğrudan etkileyen bir hukuki süreçtir. Yargılamalar ancak bağımsız ve tarafsız hâkimler tarafından yerine getirildiğinde ceza muhakemesi Anayasa ve uluslararası hukuk bağlamında adil ve tarafsız olabilmektedir.

Anayasamıza göre insan haklarının güvence altına alınması yasama, yürütme ve yargı erklerinin birbirinden bağımsızlığı olarak ifade edilen kuvvetler ayrılığı ile doğru orantılıdır. Kuvvetler ayrılığı; devletin üç ana fonksiyonu olan yasama, yürütme ve yargı görevlerini yerine getiren organların, tek bir kiŖinin elinde toplanmasını engellemek üzere düşünölmüş bir sistemdir.

⁴ Bahri ÖZTÜRK, M. Ruhan ERDEM, Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku, Seçkin Yayıncılık, Ankara,2007: 21.

⁵ Derya Kurt. Ceza Muhakemesi Hukukunda Tanıklık, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, 2013.

Bu üç yetkiyi de elinde bulunduran bir iktidar, mutlak bir iktidar olacaktır. İşte bu nedenle; iktidarın yıkıcı olma tehlikesi içeren bu gücünün üçe ayrılarak, tehlike oranının en aza indirilmesi hedeflenmiştir.⁶ Tarihsel sürecin bize gösterdiği, insan hakları mücadelelerinin mutlak iktidarın sınırlandırılmasına karşı verildiğidir.

Tarihsel süreç içerisinde İngiltere ve Fransa’da meydana gelen gelişmeler neticesinde, burjuva devrimleri yaşanmış, ilk yazılı insan hakları belgeleri, anayasal belgeler ortaya çıkmıştır. Özellikle İngiltere’de, 1215 Magna Carta Libertatum ile beraber, devamında 1628 tarihli Petition of Rights, 1679 tarihli Habeas Corpus Act, 1689 tarihli Bill of Rights ve 1701 tarihli Act of Settlement ile hürriyetlerin sınırları gittikçe genişletilmiş, hükümdarın iktidarı bu haklarla sınırlandırmaya çalışılmıştır⁷.

Yirminci yüzyılda yaşanan iki büyük yıkıcı dünya savaşının sonunda, uluslararası toplumda insan hakları anlayışı evrensel bir nitelik kazanmıştır. 1945’te Birleşmiş Milletlerin kuruluşu ve devamında BM Genel Kurulu’nda 10 Aralık 1948’de kabul ve ilan edilen İnsan Hakları Evrensel Bildirisi; insan haklarına uluslararası bir boyut kazandırarak, insan haklarının uluslararası hukuk kapsamına girmesini sağlamıştır. Bu sayede; insan hakları, devletlerin kendi ulusal meseleleri olmaktan çıkmış, devlet iktidarlara dışarıdan bir sınırlandırma getiren yeni bir boyut kazanmıştır⁸.

İngiltere’de 1215 Magna Carta Libertatum ile başlayan ve günümüze kadar genişleyerek ve gelişerek devam eden birey hakları karşısında Devlet gücünü kullanma yetkisinin kısıtlanması anlayışı hukuk devletinin de gelişim evriminin yol haritasıdır.

Türkiye Cumhuriyeti yaklaşık doksan yıllık geçmişinde çağdaş medeniyet düzeyine ulaşma anlamında bir çok olumlu ve dünya çapında kabul görmüş gelişmelere imza atarken son

⁶Deniz ACARAY, İnsan Haklarının Korunması Amacıyla Devlet İktidarının Sınırlandırılması Ve Siyasal Katılmanın Buna Etkisi, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1358739>

⁷ ACARAY, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1358739>

⁸ ACARAY, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1358739>

on yılda maalesef bunun tersine bir yol izlemiűtir. Bu yola elbette siyasi iktidarın tercihleri dođrultusunda ve eylemleri sonucunda gidilmektedir.

Törkiye Cumhuriyetinin hukuk devletinden hızla uzaklaűıđı birçok uluslararası kurum ve kuruluşlar tarafından hazırlanan raporlarda açıkça belirtilmektedir. Siyasi iktidar neden böyle bir makas değişikliğine gitme ihtiyacı duymuş, yüzyıllık birikimi ve alınan mesafeyi neden sıfırlama yoluna gitmiş, bu karanlık yolda giderken hangi kurumları ve kamu görevlilerini nasıl kullanmış bunların bir rapor şeklinde ortaya konulması son on yılda yaşanan olaylara ışık tutması açısından önem taşımaktadır.

Bu çalışmada; yukarıda açıklanan dünya çapındaki hukuk devleti gelişiminin Türkiye’de 2013 yılının sonlarında nasıl tersine evrim geçirmeye başladığını, Türkiye’nin hukuk devletinden otoriter ve zorba bir devlete nasıl ve neden geçiş yaptığını, Thomas Hobbes’un ifadesi ile Leviathan’ın yargı erki de kullanılarak nasıl bir canavara dönüűtürüldüğünü uluslararası bağımsız kuruluşların hazırladıkları raporlar ışığında ana hatları ile ele alınmaktadır.

17 25 ARALIK SORUŞTURMALARI SONRASI ULUSLARARASI RAPORLARDA TÖRK YARGISI

I. 17/25 ARALIK SORUŞTURMALARI VE YARGIDA DEĐIŐIKLİKLER

A. 17/25 Aralık Soruşturmaları ve Yargı Sistemine Etkileri

1. Türkiye toplumu 17 Aralık 2013 sabahına tüm haber kanallarının İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından yürütölen bir soruşturmada , savcı ve hakimlik kararları bağlamında icra edilen “Yolsuzluk ve Rüővet Operasyonu” son dakika haberleriyle uyandı. Yazılı ve görsel medyada, söz konusu soruşturma bağlamında yerine getirilen arama, gözaltına alma ve çeşitli tedbir kararları Cumhuriyet tarihinin en büyük yolsuzluk soruşturmaları olarak tanımlanmıştır. Aslında bu olayı büyük yapan, yolsuzlukla suçlananların o tarihte iktidarda bulunan AKP hükümetinin üyelerinin de içinde bulunduğu bir “suç örgütüne” karşı yapılmış olmasıdır. 17 Aralık soruşturması ile 49 kişi gözaltına alınmıştır. Gözaltına alınanlar arasında kabine üyesi üç bakanın çocukları da bulunmaktaydı. Aynı gün Şeb-ı Aruz törenleri için Konya’da bulunan Başbakan Erdoğan daha sonra ortaya çıkan ses kayıtlarından anlaşıldığı üzere operasyondan çok kısa bir süre sonra haberdar olmuş ancak rutin programını bozmamıştır. Başbakan Erdoğan Konya’da gazetecilerin kendisine yönelttikleri soruya verdiği cevapta “Bunların hepsi bir adli süreç neticelenmeden bir şeyler söylemem doğru olmaz” demek suretiyle gelişmeleri izlemeyi seçmiştir. Meclis Başkanı Cemil Çiçek’e gazetecilerin soruşturmayla ilgili sordukları soruya Çiçek “Operasyonu bilmiyorum çünkü savcılığın denetiminde yürütölen bir iştir adli bir konudur ve soruşturma gizlidir.” demek suretiyle yargı süreçlerine destek verdiğini ifade etmiştir. Muhalefet parti liderleri de yargı sürecine işaret ederek soruşturmanın sonuna kadar devam etmesini istediklerini ifade etmişlerdir. Yürütölen soruşturmanın başındaki Cumhuriyet savcıları ve aldıkları soruşturma talimatı görevinin gereklerini yerine getiren emniyet

güçleri yürütülen soruşturmanın hükümet üyelerine de uzaması nedeniyle son derece titiz bir çalışma yürütüp delilleri usulüne uygun bir şekilde topladıkları için soruşturmanın, kısa bir süre sonra gözüaltına alınanlar dışında da, çok sayıda kişiye daha ulaşma ihtimalini ortaya çıkarmıştır.⁹

2. Soruşturmanın başında hükümet ve AKP temsilcileri, icra edilenin yargı birimleri tarafından yerine getirilen ve saygı duyulması gereken işlemler olduğunu belirtmelerine karşın; bu uzun süreli olmamış ve kısa süre sonra söylem değişikliğine gidilmiştir. Soruşturmaya konu, iddia edilen genişlikteki bir yolsuzluk işlemlerinin iktidar ve temsilcilerinin bilgisi dâhilinde olmaması mümkün değildi. Nitekim daha sonra ortaya çıkan ses kayıtlarından da anlaşıldığı üzere aslında yürütülen soruşturma milyarlarca dolarlık bir yolsuzluğa işaret etmekteydi. Kuşkusuz bu boyuttaki bir yolsuzluğun hükümet üyelerinin bilgisi dışında gerçekleşmesi mümkün değildi. Bu nedenlerle başlangıçta yargı süreci olarak tanımlanan yolsuzluk soruşturması hükümetin elinde bulundurduğu basın da kullanılarak hükümete karşı bir darbe olarak tanımlanmaya başlanmıştır. 18 Aralık 2013 tarihinde Başbakan Erdoğan bu soruşturmaya karşı yeni bir konum almıştır. Yaptığı açıklamalarla soruşturmanın normal bir adli süreç olmadığını ima etmeye başlamıştır. Çoğunlukla iktidar kontrolünde olan yazılı ve görsel medya Başbakanın bu açıklamalarını takip ederek toplumu manipüle etmeye başlamıştır.
3. 18 Aralık 2013 günü soruşturma devam ederken, Hakimler ve Savcılar (Yüksek) Kurulu başkanı sıfatına haiz Adalet Bakanı açıkça yargı sürecine müdahale etmeye başlamıştır. Bu kapsamda soruşturmanın, soruşturmayı yürüten savcılar elinden alınarak, iktidarın etkileyebileceği ve yönlendirmesine açık savcılara verilmesinin ilk adımı olarak soruşturmanın kapsamlı olduğu belirtilip; soruşturmayı yürüten savcılar yanına yeni savcılar eklenerek soruşturma savcısı sayısı artırılmıştır. Oysa soruşturma savcısının yürüttüğü soruşturmayla ilgili olarak dosyanın kapsamlı olması ve bu nedenle soruşturmayı yürütemediğine dair bir şikayeti yoktu ve bunu aynı adalet dairesinde bulunan başsavcısına

⁹ https://www.bbc.com/turkce/haberler/2014/12/141212_17_25_aralik_operasyonu_neler_oldu_10_soruda

bildirmemiştir. Adım adım soruşturmanın kapatılması yolunun taşları döşenmiştir. Aynı gün soruşturmayı adli kolluk olarak yürüten polis amirlerinin bir kısmı görevlerinden alınmıştır. 19 Aralık günü soruşturmanın yapıldığı İstanbul İl Emniyet müdürü görevden alınmış yerine hükümete yakınlığı konusunda kuşku bulunmayan bir emniyet müdürü atanmıştır.

4. Siyasal iktidar sahip olduğu tüm iktidar gücünü kullanarak içinde olduğunu bildiği yolsuzluk soruşturmasından kurtulmak için hamleler yapmaya devam etmiştir.
5. 17 Aralık soruşturması Türkiye gündeminde ağırlığını hissettirirken tarihler 25 Aralık'ı gösterdiğinde ikinci bir soruşturma haberi ile Türkiye kamuoyu sarsılmıştır. Soruşturma savcısı Başbakanın oğlunu yolsuzluk iddiası nedeniyle ifadeye çağırmış ancak savcının bu talimatı hiçbir hukuk devletinde görülmeyecek bir şekilde kendisine bağlı adli kolluk amirleri tarafından hükümetin verdiği emir nedeniyle yerine getirilememiştir.
6. Aynı gün Başbakanın talebiyle soruşturma sürecinin başındaki savcıların kontrol altına alınması amacıyla Adalet Bakanı Sadullah Ergin görevden alınarak yerine Bekir Bozdağ Adalet Bakanı olarak atanmıştır. Yolsuzluk soruşturmasının genişleyerek büyümesi üzerine 26 Aralık 2013 tarihinde Adalet Bakanı ve aynı zamanda HSYK Başkanı olan Bekir Bozdağ'ın talimatıyla soruşturma savcısı görevden alınmıştır.
7. Yukarıda kısaca izaha çalışılan, İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından yürütülen iki soruşturma dosyası çerçevesinde yerine getirilen soruşturma tedbirleri karşısında tutum alan hükümet kısa zaman içerisinde gerek içeride gerek dışarıda yolsuzluk algısını kırmak için faaliyetlere başlamıştır. Bu çerçevede doğrudan veya dolaylı olarak kontrol ettiği medya organları vasıtasıyla iç ve dış kamuoyunu manipüle edecek bilgiler oluştururken, diğer yandan yürütülen soruşturmaları sonuçsuz bırakmaya yönelik girişimler yapmıştır. Bu bağlamda ilk önce doğrudan tasarruf yetkisine haiz olduğu, İçişleri Bakanlığı bünyesinde çalışan ve soruşturmada görevli emniyet görevlilerini etkisiz hale getirecek atama ve yetkilendirmeler yapılmıştır. Takiben adli soruşturmaları doğrudan etkileyecek çeşitli Yönetmelik hükümleri değiştirilmiştir. Yine TBMM'deki sayısal çoğunluğu kullanmak suretiyle çeşitli yasal düzenlemeler yapma yoluna gitmiştir. Bununla paralel

olarak Adalet Bakanı ve Müsteşarı ile HSYK'da iktidarla yakın ilişkide bulunan üyeler vasıtasıyla, soruşturmayı yürüten savcılar ve soruşturma çerçevesinde kararlara imza atan hakimleri baskı altına alacak, etkisizleştirecek bir takım kararlar alınması sağlanmıştır. İlk olarak 17 Aralık 2013 tarihinde hukuk devleti ilkesini zedeleyecek hükümler eklenmek suretiyle Adli Kolluk Yönetmeliği değiştirilmiştir.¹⁰ Yönetmelikle, yasa ile teminat altına alınıp korunan soruşturmaların gizliliği ilkesi ortadan kaldırılmıştır. Eklenen madde ile yürütülen soruşturmalar hakkında ilin mülki idare amiri olan vali veya kaymakama bilgi verilmesi zorunluluğu getirilmiştir.. Diğer yandan Adalet Bakanı ve HSYK'nın açık müdahalesi ile İstanbul Başsavcısı Turan Çolakkadı, soruşturmayı yürüten savcılara yazdığı bir yazı ile, yapılacak tüm işlem ve verilecek kararların öncelikle kendisine bildirilmesini istemiştir. Böylelikle bağımsız ve gizli bir soruşturma yapılması ihtimali ortadan kaldırılmak istenmiştir. Yapılan yönetmelik değişikliği ile, yürütülen 17/25 Aralık soruşturmaları dosyalarında önemli bir yer tutan iletişimin tespiti yoluyla elde edilen delil benzerlerinin önüne geçmek için, böylesi bir talebin öncelikle başsavcının bilgisine sunulması şartı getirilmiştir. Yönetmelik değişikliklerinin Anayasa ve yasal mevzuata açıkça aykırı olduğu bilinmesine karşın AKP hükümetinde yer alan ilgili Bakanlıklar bu kararları almaktan çekinmemişlerdir. Nitekim soruşturma süreçlerini hükümet başarıyla atlattıktan sonra Danıştay, bu yönetmelik değişiklikleri hükümlerinin yürütmesinin durdurulmasına karar vermiştir.

8. Yönetmelik değişiklikleri ile kısmen rahatlayan ve kendini güvenceye alan iktidar, yürütülen hali hazırdaki soruşturmaların devam etmesini engellemek ve yenilerinin açılmasını önlemek amacıyla, önemli bir noktada bulunan HSYK'nın işleyişine ve yapısına müdahale edecek düzenlemeler yapmıştır. Hakim ve savcıların ataması, yetkilendirilmesi ve disiplin işlemlerinde tek yetkili organ olan, Anayasa'ya göre bağımsızlığı teminat altına alınan HSK, iktidarın açık hedefi haline gelmiştir¹¹ Bu kapsamda 07 Ocak 2014 tarihinde Anayasaya aykırı olduğu çok açık olmasına rağmen 6524 sayılı Kanunla HSK kanununda,

¹⁰ <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/adli-kolluk-yonetmeli-ndeki-degisiklikler-iptal-27765210>

¹¹ <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/02/20140227M1-1.htm>

HSK'nın bağımsızlığını ortadan kaldıracak, Adalet Bakanı'nın kurul üzerindeki etkisini artıracak, çalışma sistematığını değiştirecek önemli değişiklikler yapmak istemiştir. TBMM'deki sayısal çoğunluğu nedeniyle iktidar, muhalefetin karşı çıkmasına, komisyon çalışmalarına katılmamasına ve önemli eleştiriler yöneltmesine karşın, bu yasa değişikliğini meclisten geçirerek yasalaşmasını sağlamıştır.

9. Ana muhalefet partisi olan CHP, yapılan yasal düzenlemenin Anayasaya aykırı olduğunu belirterek Anayasa Mahkemesine gideceğini belirtmiştir. Söz konusu yasa değişikliği ile üyeler dışında kalan sekreteryâ çalışanlarının tamamının görevlerine son verilmiş, yeni görevlendirmelerde Bakanlığa önemli yetkiler tanınmıştır. HSYK, Adalet Bakanlığı'nın yan bir birimi haline getirilmek istenmiştir. Yasayla; HSK üyelerinin hangi dairede çalışacaklarına genel kurul karar verirken değişiklikle Adalet Bakanının karar vermesi yolu açılmıştır. HSYK Genel Sekreteri ve onunla birlikte HSYK'da ve Adalet Akademisi'nde çalışan yaklaşık 600 hâkim, savcı ve çalışanın görevlerine son verilmiştir. HSK Teftiş Kurulunun Adalet Bakanına bağlanması, Teftiş Kurulu Başkan ve Yardımcılarının Adalet Bakanı tarafından belirlenmesi yolu açılmıştır. Özetle bürokrasisinin tamamen Adalet Bakanlığına bağlanması HSYK'nın tamamen sembolik bir kurum haline getirilmesi amaçlanmıştır. Bu dönemde yasanın Anayasaya aykırı olduğu açık olmasına ve bunun hükümet yanlısı olanlar dışında tarafsız tüm hukukçular tarafından dile getirilmesine karşın Cumhurbaşkanı yasayı onaylamayın parlamentoya geri gönderin çağrıları boşa çıkmış ve Cumhurbaşkanı Abdullah Gül yasayı onaylayarak Resmi Gazetede yayımlanmak üzere meclise göndermiştir.
10. Ana muhalefet partisi Cumhuriyet Halk Partisi söz konusu değişiklikleri Anayasa Mahkemesinin önüne yasanın iptali talebiyle götürmüştür. Kuşkusuz temel bir sorun vardı, o da yasa yayımlanıp yürürlüğe girdikten sonra Anayasa Mahkemesi tarafından iptal kararı verilmiş olsa bile iptal kararları geriye yürümüyordu. Bu nedenle Ana muhalefet partisi Anayasa Mahkemesi önüne götürdüğü başvurusunu tedbir talepli yapmıştır. Anayasa Mahkemesi bu dönemde siyasal iktidarın baskısı altında kalarak tedbir talebini reddetmiş zaten bu aşamadan sonra ileride iptal kararı verilmiş bile olsa siyasal iktidarın istediklerinin

- tamamı bu arada gerçekleşmiştir. Nitekim Anayasa Mahkemesi 11 Nisan 2014 tarihinde söz konusu yasa değişikliğinin esaslı olan ve yukarıda kısaca ifade edilen değişikliklerinin Anayasaya aykırı olduğunu belirterek iptal etmiştir.¹² Ancak ifade edildiği gibi siyasal iktidar bu arada istediği değişiklikleri zaten yapmış olduğu için iptal kararının ülkenin hukuk devleti olmaktan çıkarılması yönündeki müdahalelere engel bir niteliği kalmamıştır
11. Yargı bağımsızlığını ve tarafsızlığını derinden etkileyen yasa değişikliğine karşı, Avrupa Birliği ve Avrupa Konseyinden tepkiler gecikmemiş ve ciddi endişelerini şu şekilde dile getirmişlerdir:
 12. “Türkiye'nin de kurucu üyeleri arasında bulunduğu Avrupa Konseyi'nin İnsan Haklarından sorumlu komiseri Nils Muiznieks, HSYK yasa teklifinin, Türkiye'deki yargı bağımsızlığına aykırı olduğunu söyledi. Tepkisini Twitter'daki resmi hesabından ifade eden Muiznieks, "Hâkimler ve Savcılar Yüksek Konseyi'nin yetkilerini kismaya yönelik yasa teklifi, Türkiye'deki yargı bağımsızlığı önünde ciddi bir engel oluşturmaktadır.”¹³
 13. “AB'nin Genişlemeden Sorumlu Yüksek Komiseri Stefan Füle; ...Türkiye HSK ile ilgili düzenlemeyi yaparken AB müktesebatına bağlı kalmalı... HSK ile ilgili yapılacak yeni bir düzenlemenin Kopenhag siyasi kriterleriyle uyumlu olması gerektiğini Çavuşoğlu'na söyledim ve bu mesajı Ankara'ya iletmesini istedim. Yolsuzluk iddialarıyla ilgili soruşturmanın da bağımsız ve tarafsız şekilde Venedik Komisyonu 20 Haziran 2015 tarihli deklarasyonunda, “15 Şubat 2014'te HSYK Kanunu Adalet Bakanının Yüksek Kurul'daki yetkilerini güçlendiren biçimde değiştirildi. Bu adım 2010 yılında yapılan referandumun ardından gerçekleştirilen reformun pozitif kazanımlarını tersine çevirmiştir.”¹⁴ tespitinde bulunmuştur.
 14. Başbakan Erdoğan 24 Haziran 2014 tarihinde “Şimdi yaptığımız bazı yasal düzenlemeler Cumhurbaşkanının önünde. Onun tarafından onaylanınca hızlı adımlar atılacak.”, “Onlar nasıl bize yüzlerce dava açıysa, biz de onlara yüzlerce, binlerce dava açacağız. O zaman

¹² <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/05/20140514-21.pdf>

¹³ <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/hsyk-yasa-degisikligine-avrupa-konseyinden-tepki-25526033>

¹⁴ <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/25573679.asp>

olay farklı gelişecek. ... Bir proje geliştiriyoruz. O bitince, süreç hızlanacak”¹⁵ şeklinde önemli bir proje ile ilgili açıklama yapmıştır. Bu proje, “sulh ceza hâkimliklerinin kurulmasını” öngören yasal düzenlemelerdi. TBMM’de 18 Haziran 2014 tarihinde kabul edilen ve 28 Haziran 2014 tarihinde yürürlüğe giren 6545 sayılı yasal değişiklik ile Türkiye genelinde daha önce var olan sulh ceza mahkemeleri kapatılmıştır.¹⁶ Bu yasa ile, arama, el koyma, tutuklama, iletişimin tespiti, kayyım atama, mal varlığına el koyma gibi koruma tedbirlerine karar verecek (sınırlı sayıda) “sulh ceza hâkimlikleri” oluşturulmuştur. Aynı kanunda sulh ceza hâkimlikleri, kapalı devre bir çalışma sistemi üzerine kurulmuştur. Sulh ceza hâkimlerinin kararlarına yapılacak itirazı inceleme mercii de, yine bir diğer sulh ceza hâkimi olarak öngörülmüştür. Oysa önceden bir sulh ceza mahkemesinin kararına karşı yapılan itiraz, bir üst mahkeme olan asliye ceza mahkemesi tarafından incelenmekteydi. Bu değişiklik ile, iktidarın kriterlerine göre seçilerek yetkilendirilen özel yetkili savcılar ile, soruşturma bağlamında çok önemli kararlara imza atacak sulh ceza hâkimliklerinin atamaları, Adalet Bakanlığı’nın etki ve kontrolü altında olan HSK tarafından yapılmıştır. Yapılan bu atamalar ve yetkilendirmeler yargı görünümlü siyasi operasyonlar silsilesinin yolunu açmıştır

15. Sulh ceza hâkimliği düzenlemesinin yapılması üzerine uluslararası platformlarda düzenlemeye ilişkin birçok endişe dile getirilmiştir.
16. Avrupa Birliği Komisyonu’nun 2014’den sonra hazırlanan tüm raporlarında ve özellikle 2018 Türkiye Raporunda “Sulh ceza hâkimleri kurumuna ilişkin herhangi bir değişiklik yapılmamıştır. Sulh ceza hâkimlerinin kararları, yargı yetkileri ve uygulamaları üzerinde yürütme erkinin etkisi bulunduğu dair algı ciddi endişeye neden olmaya devam etmektedir. Bu endişeler, özellikle, arama emri çıkarma, gözaltına alma, internet sitelerine erişimi engelleme ve taşınmazlara el koyma gibi ciddi mali sonuçları da olabilecek geniş kapsamlı yetkilere sahip olmalarıyla ve kararlarına yönelik itirazların daha yüksek bir adli merci tarafından değil, bir başka tek hâkimli yapı tarafından inceleniyor olmasıyla ilgilidir.

¹⁵ <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/bu-is-burada-bitmeyecek-1901671>

¹⁶ <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/06/20140628-9.htm>

Sulh ceza hâkimliklerinin kararları, giderek Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihadından uzaklaşmakta ve nadiren yeterli düzeyde şahsileştirilmiş gerekçe sunmaktadır.”¹⁷ ifadelerine yer verilmiştir.

B. 15 Temmuz 2016 Sonrası Türk Yargısı

17. 17/25 Aralık soruşturmaları sonrasında içinde hükümet üyelerinin de bulunduğu yolsuzluk soruşturmalarını kapatmaya çalışan hükümet, yargı teşkilatı ile ilgili önemli yasa değişiklikleri yapıldıktan sonra artık yeni bir aşamaya geçmiştir. 2014 yılı Ekim ayında yapılan HSYK seçimleri yargı teşkilatında önemli değişikliklere yol açmıştır. Kurulurken “Hükümetle uyumlu” çalışacaklarını vaat eden yargı mensuplarının kurduğu Yargıda Birlik Platformu¹⁸ (Derneği) üyelerinin desteğiyle seçilen HSK üyeleri bu vaade uygun çalışmaya başlamışlardır. Bu kapsamda neredeyse tüm yargı teşkilatındaki başsavcı ve komisyon başkanları değiştirilerek Yargıda Birlik Derneği üyesi hâkim ve savcılar, başsavcı ve komisyon başkanı olarak atanmışlardır.
18. 15 Temmuz 2016 tarihinde halen tam olarak bütün boyutlarıyla ortaya konamamış kuşkulu bir darbe girişiminde bulunulmuştur. Henüz darbe girişiminin üzerinden saatler geçmemişken Ankara Hâkimevi’nde toplanan, içerisinde Bakanlık temsilcileri, HSYK üyeleri, Ankara Başsavcısı ve savcıları, Emniyet ve istihbarat görevlilerinin yer aldığı bir heyet önemli kararlar almışlardır. Bu kararlardan en önemlisi 2745 hâkim ve savcının ihraç edilmesidir. Alınan kararların icrası bağlamında Ankara Başsavcılığı hemen bu kişiler hakkında soruşturma başlatmış, gözaltı ve yakalama kararları vermiştir. Soruşturma savcısı olarak atanan Serdar Coşkun daha önceden hazırlandığı konusunda kuşku bulunmayan listelerle yasa dışı olarak fişlenen hâkim ve savcıların gözaltına alınarak tutuklanmasını mahkemelerden talep etmiştir. Böylece henüz 16 Temmuz’un ilk saatlerinde haklarında darbeye ilişkin hiçbir somut delil olmayan 2745 hâkim ve savcı hakkında Anayasal düzeni

¹⁷ <https://ihd.org.tr/en/wp-content/uploads/2019/11/Turkey-Justice-Reform-Strat-Advocacy-Analysis-brief-2019-TUR.pdf>

¹⁸ <https://www.crossborderjurists.org/tr/turiye-yargisinin-uzerindeki-golge-yargida-birlik-dernegi-raporu/>

- yıkmaya ve hükümeti devirmeye teşebbüs suçlarından soruşturma başlatılmış, gözaltı ve yakalama kararları verilmiştir.
19. Kısa bir süre sonra HSK 2745 hâkim ve savcı hakkında soruşturma açılmasını gerekçe göstererek bu hâkim ve savcılarını açığa almıştır. Aynı zamanda aynı suçlamalarla 5 HSK üyesi de açığa alınmıştır. Hâkim ve savcılara yönelik bu yasadışı açığa alma çalışmaları kapsamına 140 Yargıtay Üyesi, 48 Danıştay Üyesi ve 2 Anayasa Mahkemesi üyesi de dahil edilmiştir. 24.08.2016 tarihinde içinde Yargıtay ve Danıştay üyelerinin de bulunduğu 2847 hâkim ve savcı HSK Genel Kurulu tarafından mesleklerinden ihraç edilmiştir¹⁹. Devam eden süreçte meslekten ihraç edilen Yargı mensuplarının sayısı beş bine yaklaşmıştır.
 20. 09.08.2016 tarihinde 2 Anayasa Mahkemesi üyesi de Anayasa Mahkemesi Genel Kurulu tarafından mesleklerinden ihraç edilmişlerdir²⁰.
 21. Sonuç olarak açık kaynaklardan elde edilen bilgilere göre; Anayasa Mahkemesi, Yargıtay, Danıştay, İlk Derece Mahkemesi Adli ve İdari Yargıdan 4579, Sayıştay'dan 118, Askeri Yargı'dan 259 hâkim ve savcı meslekten çıkarılmıştır.
 22. Hâkim ve savcılar, Yargıtay üyeleri ve Danıştay üyeleriyle Anayasa Mahkemesi üyeleri Ankara Savcısının talimatları doğrultusunda bulundukları illerde önce gözaltına alınıp akabinde tutuklanmışlardır. Soruşturma süreçleri tamamen hukuk kuralları dışında işlemiştir. Yargı, görünüşte kendi dinamikleri içinde işliyor gibi görünse de siyasal iktidarın çizdiği sınırlar içerisinde hareket etmiştir.
 23. Gerçekleşen tutuklamaların hukuka aykırı olduğu AİHM Turan ve diğerleri-Türkiye kararıyla yıllar sonra ortaya konulmuştur²¹.
 24. Diğer yandan 16 Temmuz'un ilk saatlerinde darbeye karıştıkları iddiasıyla haklarında gözaltına alma ve tutuklama kararı verilen hâkim ve savcılarının tamamı hakkında ilgili

¹⁹ <https://www.hsk.gov.tr/h-kimler-ve-savcilar-yuksek-kurulu-genel-kurulunun-24082016-tarihli-ve-2016426-sayili-karari-ile-meslekten-cikarilanlara-iliskin-gerekceli-karar-ve-liste>

²⁰ <https://www.anayasa.gov.tr/tr/duyurular/anayasa-mahkemesi-uyeleri-alparslan-altan-ve-erdal-tercan-in-meslekten-cikarilmasina-iliskin-gerekceli-kararin-basin-duyurusu/>

²¹ <https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/docx/pdf?library=ECHR&id=001-214840&filename=CASE%20OF%20TURAN%20v.%20TURKEY%20>

Cumhuriyet Başsavcılıkları tarafından Türk Ceza Kanunun 309. maddesinde tanımlanan ‘Anayasayı ihlal’ suçundan kovuşturmaya yer olmadığına kararları verilmiştir. Böylece bu suçlamanın hâkim ve savcıların anayasal güvencelerini ortadan kaldırmak için uydurulmuş bir suçlama olduğu ortaya çıkmıştır.

25. Yargı siyasi iktidardan aldığı talimatlar doğrultusunda hâkim ve savcılara yönelik operasyonlarına devam etmiş ve sonuç olarak beş bine yakın hâkim ve savcı hakkında adli soruşturma yürütülmüş ve bakanlık tarafından rakamlar net olarak paylaşılmadığı için açık kaynaklardan elde edilen bilgilere göre 2286 Adli ve İdari Yargıda görevli hâkim ve savcı, 104 Yargıtay üyesi, 41 Danıştay üyesi, 2 Anayasa Mahkemesi üyesi olmak üzere toplam 2433 hâkim ve savcı tutuklanmıştır.
26. Hâkim ve savcılara yönelik bu soruşturmalar, yargı camiası içerisindeki hükümet taraftarları ve/ya Yargıda Birlik Derneği üyeleri tarafından gönüllü olarak yerine getirilirken diğer bir kısım yargı mensupları ise haklarında soruşturma aılıp akabinde tutuklanma endişesiyle gönüllü olmasalar da soruşturmaların parçası olmuşlardır. Böylece AKP hükümeti 17/25 Aralık 2013 tarihinde başlattığı yargıyı tamamen ele geçirme operasyonunda önemli bir eşiği de aşmıştır.
27. Ancak hükümet geekleştirdiği tüm çalışmalara karşın kendisini güvende hissetmemiştir. Parçalı Yargıda Birlik Derneği örgütlenmesinin uzun vadede ne tür sorunlar çıkaracağını kestiremediği için, HSK üyelerinin seçimle belirlenmesi usulünü ortadan kaldıran 24 Nisan 2017 tarihli halk oylaması sonucunda yürürlüğe giren Anayasa değişikliklerini yapmıştır. Bu değişiklikler neticesinde sadece HSK üye seçim usul değil, ülkenin yönetim sistemi de değiştirilmiştir. Yeni Anayasa ile HSK seçim usul tamamen değişmiştir. Bu aşamadan sonra HSK üyelerinin çoğunluğu Cumhurbaşkanı ve Meclis çoğunluğunu elinde bulunduran siyasi parti tarafından belirlenir hale gelmiştir. Böylece AKP hükümeti yargıyı tamamen kontrolü/etkisi altına almayı başarmıştır. Bu aşamadan sonra Türk yargısında evrensel hukuk kurallarının tamamen dışlandığı bir süreç başlamıştır. Bu husus uluslararası raporlarla da belgelenmiştir.

28. AİHM verdiği birçok kararda Türk yargısının çok ağır ihlaller yaptığını tespit etmiştir. Nitekim Yüksel Yalçınkaya²² kararıyla AİHM, Türk yargısı tarafından verilen, adil yargılanma hakkını ve kanunsuz suç ve ceza olmaz ilkesini ihlal eden kararlar nedeniyle sistematik hak ihlallerinin gerçekleştiğine hükmetmiştir. AİHM söz konusu kararında Yalçınkaya'nın uğradığı hak ihlallerinin benzerlerinin olduğu yaklaşık 8500 dosyanın önünde olduğunu ve en az 100.000 yeni başvurunun gelmesini beklediğini belirtmiştir. Mahkeme Türk devletinden bu sistematik soruna çözüm bulmasını istemiştir. Türk yargısının 17/25 Aralık 2013 tarihinden sonraki sürecini en iyi şekilde Hukukun Üstünlüğü Endeksindeki Türkiye'nin yeri göstermektedir. WJP tarafından hazırlanan endekse göre 2014 yılında Türkiye, Hukukun Üstünlüğü endeksinde 59. sırada yer almıştır. 2014 yılı açısından henüz yargıya müdahalenin sonuçları tam olarak yargı teşkilatına yansımadığı için görece olarak takip eden yıllara göre çok kötü durumda görünmemiştir.
29. 2015 yılından itibaren HSYK'nın yapısının değişmesi, HSYK'nın yaptığı atamalar, ihraç edilen hakim savcılarının yerlerine atanan ve liyakatleri ve tarafsızlıkları konusunda önemli şüpheler bulunan hakim savcılar ile bunların verdiği Anayasa ve yasalara aykırı kararlar vb. gibi nedenlerle Türkiye 102 ülke arasında 80. sırada yer almıştır. Türkiye'nin 2016 yılında da gerilemesi devam etmiş ve bu kez 113 ülke arasında 99. sırada yer almıştır.
30. 2017 ve 2018 Yılı Hukukun Üstünlüğü Endeksinde 2016 sonrasında yargıda yaşanan hukuk dışı değişiklikler sonrasında Türkiye gerilemesini sürdürerek bu kez 113 ülke arasında 101. sırayı almıştır.
31. 2016 yılı kuşkulu darbe girişimi sonrasında yukarıda da ifade edildiği gibi yargı teşkilatının siyasal iktidar tarafından tamamen ele geçirilmesi üzerine hukukun üstünlüğü endeksinde Türkiye'nin gerilemesi hızlanmıştır. Nitekim 2019 yılına gelindiğinde 126 ülke arasında 109. sıraya gelmiştir. 2020 Yılında 123 ülke arasında 107. sırayı almıştır. 2021 yılına gelindiğinde incelemeye konu ülke sayısı artmakla birlikte Türkiye'nin gerilemesi de

²²[https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22fulltext%22:\[%22%22CASE%20OF%20Y%C3%9CKSEL%20YAL%C3%87INKAYA%20v.%20T%C3%9CRK%C4%B0YE%20-%20\[Turkish%20Translation\]%20by%20Stichting](https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22fulltext%22:[%22%22CASE%20OF%20Y%C3%9CKSEL%20YAL%C3%87INKAYA%20v.%20T%C3%9CRK%C4%B0YE%20-%20[Turkish%20Translation]%20by%20Stichting)

hızlanmış ve o yıl 139 ülke arasında 117. sırada yer almıştır. 2022 Yılında hukukun üstünlüğü endeksinde bir önceki yıla göre puanı aynı kalmakla birlikte bir sıra gerileyerek 140 ülke arasında 116. sırayı almıştır²³.

32. Görüldüğü üzere İstanbul Başsavcılığı tarafından yürütülen 17/25 Aralık 2013 yolsuzluk soruşturmaları sonrasında Türk yargısı süratle siyasal iktidarın etkisi altına girerken aynı zamanda aynı hızla hukukun üstünlüğü endekslerinde gerilemiştir.

II. TÜRK YARGISININ BAĞIMSIZLIK VE TARAFSIZLIĞI

33. Son yıllarda yapılan araştırma ve yayınlanan raporlarda, yargıya olan güvenin ve yargı bağımsızlığının ciddi anlamda azaldığı özellikle vurgulanmaktadır. Bu raporlarda dikkat çeken bir husus ise yargıya güvenin her geçen yıl daha da gerilemesidir. Örneğin, Kadir Has Üniversitesi tarafından yapılmış olan Türkiye Eğilimleri Araştırmasında yargıya güven oranının 2017 yılında yüzde 49,4 olduğu, 2018 yılında bu oranin yüzde 42,4'e gerilediği ve 2019 yılında ise daha da azalarak yüzde 41,9 seviyesine düştüğü tespit edilmiştir.²⁴ Yine Sosyal Demokrasi Vakfı (SODEV) tarafından 2019 yılında yapılan “Yargı Bağımsızlığı ve Yargıya Güven Araştırması” anketine göre, yargıya güven yüzde 38 seviyesindedir. Aynı araştırma raporunda, yargının tarafsız olduğunu düşünenlerin oranının yüzde 37,7 olduğu, yurttaşların büyük bir çoğunluğunun da yargı önünde eşitlik ilkesinin uygulanmadığına inandığı tespit edilmiştir.²⁵
34. Yine ayrıca Dünya Adalet Projesinin (World Justice Project), Hukukun Üstünlüğü Endeksinde (Rule of Law Index), Türkiye'nin endeks puanının yıllar ilerledikçe düştüğü görülmektedir. Türkiye 2014'te 59., 2015'te 80., 2016'da 99., 2019'da 109. sırada

²³ <https://www.crossborderjurists.org/tr/hukukun-ustunlugu-endekslerinde-turk-yargisinin-durumu-2014-2021/>

²⁴ Kadir Has Üniversitesi, Türkiye Eğilimleri-2019 (https://www.khas.edu.tr/sites/khas.edu.tr/files/inline-files/TE2019_TUR_BASIN_15.01.20%20WEB%20versiyon%20powerpoint_0.pdf).

²⁵ SODEV, Yargı Bağımsızlığı ve Yargıya Güven Araştırma Raporu (<http://sodev.org.tr/yargi-bagimsizligi.pdf>).

bulunurken, 2021 yılında 117. sırada ve 2022 yılında ise 116. sırada yer almıştır.²⁶ Endekslere göre ciddi boyutta endişe verici bir geriye gidiş söz konusudur. Örneğin yürütmenin ceza adaleti sistemi üzerindeki etkisinin yokluğuna dair istatistikte, ülkenin 2021 yılındaki puanı sadece 0,07'dir. 2019'da ise bu oran 0,06 idi. Bunun anlamı, Türkiye'nin bu alanda neredeyse hiç puan alamamış olmasıdır.²⁷

A. Yargının Bağımsızlığı ve Tarafsızlığı İlkesi

35. Anayasanın 9. maddesine göre; yargı yetkisi, Türk Milleti adına bağımsız ve tarafsız mahkemelerce kullanılır. Anayasanın 138. maddesi ise; “Hâkimler, görevlerinde bağımsızdırlar; Anayasaya, kanuna ve hukuka uygun olarak vicdani kanaatlerine göre hüküm verirler. Hiçbir organ, makam, merci veya kişi, yargı yetkisinin kullanılmasında mahkemelere ve hâkimlere emir ve talimat veremez; genelge gönderemez; tavsiye ve telkinde bulunamaz. Görülmekte olan bir dava hakkında Yasama Meclisinde yargı yetkisinin kullanılması ile ilgili soru sorulamaz, görüşme yapılamaz veya herhangi bir beyanda bulunulamaz. Yasama ve yürütme organları ile idare, mahkeme kararlarına uymak zorundadır; bu organlar ve idare, mahkeme kararlarını hiçbir suretle değiştiremez ve bunların yerine getirilmesini geciktiremez.” hükmünü amirdir.
36. Yargının bağımsız olmasından kasıt, hiçbir devlet organına, özellikle yürütmeye tâbi olmamasıdır. Yargının bağımsızlığı, hukuk devleti olmanın en önemli şartı olarak görülmektedir. Yargı bağımsızlığı kavramı, yargıcın ve yargı erkinin bağımsızlığı olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Yargıcın karar verirken dış baskılardan etkilenmemesi, kararını sadece önüne gelen uyuşmazlığa ve yasaya dayandırması, yargıcın bağımsızlığıdır. Tarafsızlıktan kasıt ise; yargıcın ön yargılı olmaması, taraflara eşit mesafede bulunmasıdır. Türmen'e göre; yargının bağımsız olmadığı bir ülkede tarafsızlıktan da söz edilemez.²⁸

²⁶ <https://oad.org.tr/blog/2022-hukukun-ustunlugu-endeksi-wjp/>

²⁷ <https://www.crossborderjurists.org/tr/hukukun-ustunlugu-endekslerinde-turk-yargisinin-durumu-2014-2021/>

²⁸ <https://www.milliyet.com.tr/yazarlar/riza-turmen/yarginin-bagimsizligi-ve-tarafsizligi-1126693>

B. Türk Yargısının Bağımsızlığı ve Tarafsızlığı ile İlgili Raporlarda Yer Alan Tespitler

37. Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi (AKPM), İzleme Komitesi Başkanlığının talebi üzerine, Venedik Komisyonu tarafından 667-676 Sayılı OHAL KHK'larının Avrupa Konseyi Standartlarına uygunluğu konusunda 48 sayfalık bir rapor hazırlanmıştır. Bu rapor 12 Aralık 2016 tarihinde yayınlanmıştır. Söz konusu raporda; Anayasa Mahkemesinin 4 Ağustos 2016 tarihinde kendi 2 üyesini, hiçbir delile dayanmadan, sübjektif kanaate göre meslekten ihraç etmiş olduğu, HSYK'nın binlerce hâkimi ve savcayı aleyhindeki iddiaları destekleyecek deliller olmadan meslekten çıkarmış olduğu, hâkimlerin özel kamu görevlileri oldukları, bağımsızlıklarının Anayasal ve uluslararası düzeyde güvence altına alındığı, böylelikle bütün yargı sisteminin zayıflatıldığı, bu görevden almaların yargı sistemi içinde "soğutma etkisi" yaparak, diğer hâkimleri de bu gibi tedbirlere kendilerinin de maruz kalma korkusundan OHAL KHK'ları kapsamında ilan edilen tedbirleri bozma konusunda isteksiz kalmaya mecbur bıraktığı, bu durumun da yargı bağımsızlığını etkilediği, görevden alınan kişilerin, Türk Yargı Sistemi içinde haklarını aramaları durumunda başarı şansının çok zayıf olduğu şeklinde tespitler yapılmıştır.²⁹
38. Avrupa Birliği Komisyonunun 12.10.2022 tarihli Türkiye raporunda, Türk yargısının bağımsızlığı ve tarafsızlığı ile ilgili önemli tespitler yapılmıştır. Raporda; Türkiye'nin, hukukun üstünlüğü ve insan hakları alanındaki AB müktesebatının ve Avrupa standartlarının uygulanması konusunda başlangıç düzeyinde olduğu, rapor döneminde ciddi gerilemenin devam ettiği, daha önceki raporlarda tespit edilen başlıca meselelere, özellikle de sistemsal olarak yargı bağımsızlığının eksikliği ve insan hakları alanındaki durumun acil olarak iyileştirilmesi ihtiyacı gibi konulara hâlâ değinilmediği, yetkililer tarafından hâkimler ve savcılar üzerinde oluşturulan usule aykırı baskının, yargının bağımsızlığı ile kalitesi üzerinde olumsuz bir etki oluşturmaya devam ettiği, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarının uygulanmasının reddedilmesinin, yargının uluslararası

²⁹ [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2016\)037-tur](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2016)037-tur)

standartlara ve Avrupa standartlarına bağlılığı konusundaki endişeleri artırdığı, hâkim ve savcılarının mesleğe alınmasında ve terfi etmesinde nesnel, liyakate dayalı, yeknesak ve önceden belirlenmiş kriterlerin bulunmamasının endişe kaynağı olduğu, Hâkimler ve Savcılar Kurulunun yapısının, yürütmeden bağımsız olmamasının ve üyelerinin atanma süreci ile ilgili endişelerin devam ettiği, HSK üyelerinin seçilme usulünün, yargıdaki siyasi etki ve iltimas ağlarıyla ilgili olarak kamuoyunda bazı soruları gündeme getirdiği, HSK'nın Avrupa Yargı Kurulları Ağı'na katılımının, bağımsız olmaması nedeniyle, Aralık 2016'dan bu yana askıya alındığı, yargının bağımsızlığı ilkesine Anayasa'da yer verilmesine rağmen, özellikle yürütme erkinden kaynaklı olmak üzere yargı sistemi üzerindeki siyasi etki konusunda ciddi endişelerin devam ettiği, hâkimlerin ihraç edilmesine ilişkin asgari standartlar ve hâkim ve savcılarının görev yerlerinin değiştirilmesine ilişkin yasal güvencelerle ilgili olarak Venedik Komisyonunun Aralık 2016'da tespit ettiği eksikliklerin hâlâ ele alınmadığı, bu tür görev yeri değişikliklerine yapılan itirazların genellikle başarısızlıkla neticelendiği, yargı bağımsızlığının, Cumhurbaşkanı da dâhil olmak üzere, yürütme ve yasama erki temsilcilerinin devam eden davalar hakkında kamuoyuna yaptığı açıklamalarla daha fazla zayıflatıldığı, bazı kamu görevlilerinin de, hukukun üstünlüğü ve insan haklarını önemsemediklerini gösteren kamuoyu açıklamaları yaptığı, yürütme ve yasama erkinin temsilcilerinin, AİHM ve Anayasa Mahkemesi içtihatlarını alenen eleştirmeye ve açıkça reddetmeye devam ettikleri, hâkim ve savcılarının şeffaf olmayan bir süreçle seçilmeye ve işe alınmaya devam ettiği, Adalet Bakanlığının yeni hâkim ve savcılarını seçen kurullar üzerindeki kontrolünün devam ettiği, hâkim ve savcı adaylarının hizmet öncesi eğitimleri ile hizmet içi eğitimlerinin, bağımsız olmaması hâlâ endişe kaynağı olan Türkiye Adalet Akademisi tarafından verilmeye devam edildiği, Akademinin bağımsızlığı kanun ile düzenlenmiş olmasına rağmen, yönetiminin Cumhurbaşkanı tarafından atanan başkana bırakıldığı, Akademinin bağımsız olmamasının, açıklık, yeterlilik ve tarafsızlık şartlarına uygun eğitim programları düzenleme kapasitesini

etkilediği, Avrupa Yargı Eğitim Ağı'nın, Akademinin gözlemci statüsünü 2017'den itibaren askıya aldığı özellikle vurgulanmıştır.³⁰

39. Almanya Dışişleri Bakanlığı'nca Türkiye hakkında hazırlandığı belirtilen özel bir raporda; Türk yargısının büyük oranda "işlevsizleştirildiği ve politik olarak yönlendirildiği" ifade edilerek iktidarın hoşuna gitmeyen kararlar alan hâkimlerin ve savcılarının bireysel olarak cezalandırıldığı, bazı diğer hâkim ve savcılarının ise hükümetin istediklerini yaparak durumu kendi kariyerleri için "fırsata çevirdikleri" tespitlerine yer verilmiştir.³¹
40. Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri Dunja Mijatović ve ekibi 1-5 Temmuz 2019 tarihleri arasında Türkiye'yi ziyaret etmiştir. Bu ziyareti sırasında Komiser, Türk makamlarıyla, yargı mensuplarıyla, ulusal insan hakları oluşumlarıyla ve sivil toplumla görüşmeler yapmıştır. Komiser tarafından hazırlanan 19 Şubat 2020 tarihli raporda, yargının bağımsızlığı ve tarafsızlığı ile ilgili endişe verici tespitlere yer verilmiştir. Bu kapsamda raporda; HSK'nın hâkim ve savcılara ilişkin düzenleme ve denetleme yetkilerinin birçok Avrupa ülkesinde olduğundan daha geniş olduğu, bu yetkilerin, öteden beri, iddia makamı ve yargı erkine ait temel yetkiler üzerinde olağanüstü bir tesir elde edecek şekilde, gayet tartışmalı, siyasi bir biçimde yorumlandığı ve kullanıldığı, HSK'nın yeni yapısının HSK üyelerinin tamamının bütün siyasi partilerin ve menfaatlerin katılımını garanti eden bir usul olmaksızın ya Cumhurbaşkanı ya Meclis tarafından atanmasına imkân verdiği, bu durumun Avrupa standartlarıyla açıkça çeliştiği, hâkim ve savcılarının bağımsızlığına ilişkin son yıllarda yapılan mevzuat değişikliklerinin yargı mensupları arasında genel bir endişe ve korku atmosferi yarattığı, HSK'nın özellikle OHAL döneminde yaptığı ihraçların, yargı mensuplarının görevden alınmalarında uygulanması gereken standartlara uymadığı, hâkim ve savcılarının göreve başlama törenleriyle yargı yılı açılışının artık Cumhurbaşkanlığı Külliyesi'nde yapılıyor olmasının, kamuoyunda oluşan, yargının siyasallaştığı ve yürütmenin yargı üzerinde kontrol uyguladığı şeklindeki algıyı

³⁰ https://www.ab.gov.tr/siteimages/birimler/kpb/2022_turkiye_report_tr_27.11.2022_22.05.pdf

³¹ <https://www.spiegel.de/ausland/tuerkei-meinungsfreiheit-weitgehend-ausgehebelt-a-0ae592f9-a085-445b-91fe-e47e2ccfcc91>

güçlendirdiği, hâkimlerin sanıkların insan haklarını koruyan tartışmalı kararlar verdikten sonra keyfi olarak tayin edildikleri, taraflı oldukları bilinen hâkimlere siyaseten hassas davaların tevdi edildiği veya böyle davaların belli tipte kararlar verme ihtimali yüksek olan mahkemelere verildiği, bu uygulamanın, yargının ve HSK'nın, özellikle siyasi menfaatler bakımından tarafgir davrandığına dair iddialara daha fazla inandırıcılık kazandırdığı, Türkiye'de yürütme ve yasama mensuplarının mahkemeleri eleştirdiği ve kamuoyu önünde devam eden davalarla ilgili, masumiyet karinesini hiçe sayarak ve hukuki dava sürecine saygı noktasında tereddütler yaratarak yorum yapmaya devam ettikleri, bu tarz açıklamaların, hâkim ve savcılarının bağımsızlığı ve mesleki güvenceleri için getirilen teminatların hem hukuken hem fiilen erozyona uğratıldığı bir ortamda, yargının davaları ele alış biçimine, örneğin, uluslararası insan hakları standartlarının ve hatta milli yüksek yargının müstakar içtihatlarının göz ardı edilmesi şeklinde, ciddi anlamda etki ettiği, üst düzey bir resmi görevlinin bir tutuklu hakkında yaptığı konuşmalar ve bu konuşmalar ile tutuklu için düzenlenen iddianame arasındaki ilişkinin, başvurucunun tutuklanmasının onu susturmak için yapıldığı iddiasını doğruladığı, dava dosyalarındaki gizli bilgilerin, savunmanın dahi dosyaya erişimi yokken, kasten medyaya sızdırıldığı, Türk yargısının siyasi konjonktürden etkilendiğine dair çok sayıda gösterge olduğu, Türk yargısının, kuvvetli bir şekilde siyasi amaç ima eden surette, giderek tekdüze ve partizan kararlar veriyor görüldüğü tespitlerine yer verilmiştir.³²

41. Platform Peace and Justice (Barış ve Adalet Platformu) 01.03.2018 tarihli raporunda; Türk yargısının bağımsızlığı ve tarafsızlığını kapsamlı bir şekilde ele almış, tarafsız bir yargı sisteminin demokrasinin ve hukukun üstünlüğünün geliştirilmesinde hayati bir rol oynadığına işaret etmiş, ancak Türkiye'de yargının giderek hükümet yanlısı hale gelmesi ve toplumun her kesimini etkilemesiyle bu durumun ortadan kalktığını, Türkiye'deki mahkemelerin dört kademesinin de bağımsız veya tarafsız olmadığını ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi hükümlerine uymadığını, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi veya

³² <https://rm.coe.int/avrupa-konseyi-insan-haklari-komiseri-dunja-mijatovic-1-5-temmuz-2019-/16809c5187>

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Konseyi nezdindeki mahkemeler gibi uluslararası müdahale için gerekli olan, iç hukukta tüketilebilecek etkili bir başvuru yolunun olduğunun söylenemeyeceğini belirtmiştir.³³

42. Platform Peace and Justice (Barış ve Adalet Platformu) 01.03.2018 tarihli raporunda özellikle; HSYK üye seçimlerinde AKP ve Adalet Bakanlığı'nın etkisinin olduğu, 2014 yılında hükümet yanlısı üyeler için kampanya yürüttükleri, HSYK'nın hükümet yanlısı olmayan beş üyesinin 15 Temmuz darbe girişiminin ardından 12 saat içinde haksız yere ihraç edildiği, 10 gün sonra Yargıtay ve Danıştay üyeliklerinin iptal edildiği ve HSYK tarafından yeni üyeler seçildiği, Nisan 2017 Referandumu ile de HSK üyelerinin seçiminin tamamen yürütme ve yasamaya devredildiği, yolsuzluk soruşturmalarında yer alan veya kararları hükümetin arzularına uymayan hâkimlerin ihraç edildiği, yargının dış baskılara karşı korunmadığı, adil yargılamanın sağlanamaması nedeniyle kaldırılan terör ve siyasi suçlara bakmaya yetkili özel mahkemelerin 2015 yılında kanun yerine idari kararla yeniden kurulduğu, Temmuz 2016'daki darbe girişiminin ardından Anayasa Mahkemesinin 2 üyesinin hukuka aykırı şekilde gözaltına alındığı, tutuklandığı ve ihraç edildiği, aynı şekilde diğer yüksek mahkemelerde ve ilk derece mahkemelerinde görev yapan binlerce hâkim ve savcının hukuka aykırı şekilde tutuklanıp ihraç edildikleri, geride kalan diğer diğer yargıçların ise aynı uygulamaya maruz kalma korkusuyla artık olumlu karar vermelerinin mümkün olmadığı, hâkimlerin aynı zamanda dış baskılarla ve hükümetin müdahalesiyle de karşı karşıya kaldıkları, Temmuz 2016'daki darbe girişimi sonrasında çıkarılan olağanüstü hal kanun hükmünde kararnamelerinin yargının bağımsızlığına ve hâkimlerin görev süresine ilişkin güvenceleri kaldırdığı, Hükümet ve Adalet Bakanlığının siyasi soruşturma ve kovuşturmaların her aşamasını yakından takip ettiği, bu durumun tüm hâkim ve savcılara iletildiği ve siyasi iradeye meydan okumaları halinde bunun yansımalarının olacağının ima edildiği tespit edilmiş ve bu tespitlerin de somut delillere dayandığı vurgulanmıştır.³⁴

³³<http://www.platformpj.org/2917-2/>

³⁴ <http://www.platformpj.org/2917-2/>

43. Turkey Tribunalin “Günümüz Türkiye'sinde Yargı Bağımsızlığı ve Adalet Erişim” adlı Şubat 2021 tarihli raporunda özetle; 2013 yılının Türk Yargısı’nda insan haklarının korunması konusunda geri dönüşü olmayan bir dönüm noktası olduğu, Aralık 2013’te bazı savcıların Hükümetin bir yolsuzluk skandalının sırlarını araştırmaya başlamasıyla, Yürütmenin, birkaç gün içinde Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu’nun (HSYK) bağımsızlığını yok etmeye ve yargı üzerinde siyasi kontrolü yeniden sağlamaya karar verdiği, Temmuz 2016 yaşanan darbe girişiminin de Hükümet’in bağımsız yargıya, muhalefete ve eleştiren seslere karşı geniş çaplı bir tasfiye süreci başlatması için paha biçilmez bir fırsat olduğu belirtilmiştir.³⁵

III. ADİL YARGILANMA HAKKI VE TEMEL İNSAN HAKLARI

A. Adil Yargılanma Hakkı

44. Adil yargılanma hakkı, Anayasamızda ve tarafı olduğumuz uluslararası sözleşmelerde yer alan, hukukun ve insan haklarının korunmasında kritik öneme sahip bir kavramdır. Adil yargılama hakkı, temel bir insan hakkı olup hukukun üstünlüğünü, mahkemelerin bağımsızlığını ve yargı sürecinin adil ve dürüst bir şekilde işlemlerini garanti eder. Adil yargılama hakkının temel unsurları şunlardır:
45. Bağımsız ve Tarafsız Mahkeme: Yargı sürecinin bağımsız ve tarafsız mahkemelerce yürütülmesi gerekir. Mahkeme kararlarının siyasi veya diğer dış etkilere tabi olmaması önemlidir.
46. İşitme Hakkı: Herkes, davasıyla ilgili bilgilendirilme ve savunma hakkına sahiptir. Mahkeme tarafından kişinin iddiaları dinlenmelidir.
47. Savunma Hakkı: Kişiler, suçlamalara karşı kendilerini savunma hakkına sahiptir. Bu, avukatlar aracılığıyla veya kişinin kendi savunmasını yaparak gerçekleşebilir.

³⁵ <https://www.crossborderjurists.org/tr/yargi-bagimsizligi-ve-adalete-erisim/>

48. Hukuki Yardım: Eğer kişi ekonomik nedenlerle avukat tutamıyorsa, devlet tarafından sağlanan hukuki yardım hakkı vardır.
49. Ayrımcılık Yasağı: Yargılama sürecinde herhangi bir ayrımcılık yapılmamalıdır. Irk, cinsiyet, din, dil veya diğer kişisel özelliklere dayalı ayrımcılık önlenmelidir.
50. Adil yargılama hakkı, demokratik bir toplumun temeli olarak kabul edilir ve insanların mahkeme kararlarının dürüstlüğü ve adaleti tarafından korunmasını sağlar. Adil yargılama hakkının ihlali, bireylerin temel haklarının ve özgürlüklerinin ciddi şekilde sınırlandığı anlamına gelir. Kişiler keyfi olarak gözaltına alınabilir, haksızca suçlanabilir ve mahkemelerce adil bir şekilde savunma haklarına sahip olamayabilirler. Bu, suçsuz insanların cezalandırılmasına ve masumiyet karinesinin göz ardı edilmesine yol açabilir. Adil yargılama hakkının ihlali ayrıca toplumlar üzerinde de olumsuz etkiler yaratır. Toplumun güveni sarsılır, hukuka olan inanç zedelenir ve adalet duygusu kaybolur. Bu da hukukun üstünlüğünün ve demokrasinin zarar görmesine neden olabilir.

B. Temel İnsan Hakları

51. Temel insan hakları, tüm insanların doğuştan sahip olduğu ve devletlerin korumakla yükümlü olduğu haklardır. Bu haklar insan onurunu ve özgürlüğünü korumayı amaçlar. Bu haklar, demokratik toplumların temelini oluşturur ve insan haklarının korunması ve adaletin sağlanması için vazgeçilmezdir.
52. Temel insan haklarının ihlali, Türkiye’de ciddi bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu ihlallerle mücadele, insan haklarının korunması ve demokratik değerlerin yaygınlaştırılması için önemlidir. Unutmamak gerekir ki, temel insan haklarının herkes için eşit bir şekilde korunması, insanların yaşam hakkı ile özgürlüğü ve onurunu garanti altına alır; barış ve istikrarın temelini oluşturur. İnsan haklarının ihlali, sadece etkilenen bireyler ve toplumlar için değil, aynı zamanda uluslararası toplum için de bir endişe kaynağıdır. Uluslararası insan hakları örgütleri ve devletler, bu ihlallerin tespit edilmesi ve sona erdirilmesi için çaba sarf etmektedir. Bu kapsamda, insan hakları ihlalleri karşısında sorumluların yargılanması ve hesap vermesi gerektiğine inanmaktadır.

C. ‘Adil Yargılanma Hakkı ve Temel İnsan Hakları’ Konusunda Türk Yargısının Durumu

53. Türk Yargısı, 2014 yılından itibaren adil yargılama ve temel insan hakları konularında uluslararası raporlarda sıkça eleştirilmiştir. Birçok uluslararası insan hakları örgütü, raporlar ve basın-yayın organları Türkiye’de yargı bağımsızlığının erozyona uğradığına, adil yargılama ilkesinin sıkça ihlal edildiğine ve temel insan haklarına yönelik ihlallerin arttığına dikkat çekmiştir.
54. Özellikle 15 Temmuz 2016 tarihindeki şaibeli darbe girişimi sonrasında hükümetin yargı üzerindeki etkisini artırması, bu eleştirileri tetiklemiştir. Birçok yargı mensubu, gazeteci, sivil toplum aktivisti ve muhalif kişi, adil olmayan yargılamalar sonucu ceza almış veya gözaltına alınmıştır. Türk yargısının bu durumu, Türkiye’nin uluslararası ilişkilerinde de gerginliklere yol açmıştır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Birleşmiş Milletler insan hakları mekanizmaları, Türkiye’yi defalarca bu konulardaki politikaları gözden geçirmeye çağırmıştır ve hak ihlallerine dikkat çekmiştir. Bu durum, “adil yargılama ve insan hakları ihlalleri” konularında uluslararası raporlara yansıyan temel hususlardır.

D. Raporlarda İfade Edilen Adil Yargılanma Hakkı ve Temel İnsan Haklarına Saygı Konuları

a. AB Komisyonu’nun 2022 Türkiye Raporu³⁶

55. Raporun “Hukukun Üstünlüğü ve Temel Haklar” başlığının “ Yargı ve Temel Haklar” bölümünde “Adil Yargılanma ve Temel İnsan Haklarına Saygı” ile ilgili olarak;
56. “mevzuat ve uygulamada temel haklara saygı”, “etkili (bağımsız, kaliteli ve etkin) bir yargı sistemi”, “yargının bağımsızlığı ile kalitesi”, “yargının uluslararası standartlara ve Avrupa standartlarına bağlılığı konusu”, “insan haklarının durumu”, “Olağanüstü hâlin temel haklara verdiği zararlar”, “kadına yönelik şiddet ve cinsiyet ayrımcılığı”, “yargının işleyişi”, “masumiyet karinesi”, “yargı sistemi üzerindeki siyasi etki”, “hukukun

³⁶ https://www.ab.gov.tr/siteimages/birimler/kpb/2022_turkiye_report_tr_27.11.2022_22.05.pdf

üstünlüğü”, “AİHM ve Anayasa Mahkemesi içtihatları”, “tutuklu yargılama”, “olağanüstü hâl”, “yargının kalitesi”, “hukuki gerekçe ve somut delillerin eksikliği”, “yargı kararları ve iddianamelerin kalitesi”, “hâkimlerin sanıkların ifadelerini kesmesi veya sanığın ifadesini dinlemeden karar vermesi”, “savunma hakkı”, “zorla ifade alma”, “avukatların müvekkillerinin dosyalarına erişimi”, “kararların gizliliği sistemi”, “adaletin kalitesi”, “sanığın hakları”, “temel haklar”, “insan hakları”, “insan haklarına, demokrasiye ve hukukun üstünlüğüne riayet”, “bağımsız ve tarafsız yargı yetkisi”, “masumiyet karinesi”, “ceza sorumluluğunun şahsiliği”, “hukuki belirlilik”, “silahların eşitliği ilkesi”, “etkili itiraz hakkı”, “adil yargılanma hakkı”, “etkili bir iç hukuk yolu”, “uluslararası insan hakları mekanizmaları”, “ifade özgürlüğü”, “özgürlük ve güvenlik hakkı”, “mülkiyetin korunması”, “serbest seçim hakkı”, “özel hayata ve aile hayatına saygı”, “yaşama hakkı”, “insan hakları eylem planı”, “insan hakları kurumları”, “İnsan hakları savunucuları”, “keyfi gözaltılar ve kötü muamele”, “hukuki yardım”, “yaşam hakkı”, “güvenilir ve etkili soruşturma”, “adam kaçırma ve zorla kaybedilme vakaları”, “İşkence ve kötü muamele”, “cezaevi sistemi”, “cezaevlerinde yaşam koşulları”, “tutukluların haklarına keyfi kısıtlamalar getirilmesi”, “tıbbi bakım hizmetlerine erişimin reddedilmesi”, “açık görüşmelerin sınırlandırılması”, “hücre hapsi”, “çıplak arama ve ayrımcı muamele”, “adli tıp kurumu raporları”, “hasta mahkûmların tıbbi bakım hizmetleri”, “kişisel verilerin korunması”, “ceza mevzuatını Avrupa standartlarına uygun hâle getirme”, “gazetecilerin sindirilmesi”, “terörle mücadele mevzuatı”, “ifade ve basın özgürlüğü”, “basın açıklamalarına veya sendikal faaliyetlere katılma”, “anayasal hakların kullanılması”, “mevzuatın seçici ve keyfi uygulanması”, “hükümeti eleştirme”, “Cumhurbaşkanı'na hakaret”, “Olağanüstü Hâl Komisyonu”, “açık ve özgür internet ortamı”, “toplanma ve örgütlenme özgürlüğü”, “gösteri yürüyüşleri”, “mülkiyet hakkı”, “ayrımcılıkla mücadele”, “toplumsal cinsiyet eşitliği”, “çocuk hakları”, “cinsel yönelim veya toplumsal cinsiyet kimliğinden kaynaklanan nefret söylemi ve nefret suçları”, “usulü haklar”, “azınlıklar”, konularına değinilmiştir.

b. İnsan Hakları İhlallerine Dair Raporlardaki Veriler

1. AB Komisyonu’nun 2022 Türkiye Raporu

57. Raporun “Hukukun Üstünlüğü ve Temel Haklar” başlığının “Yargı ve Temel Haklar” bölümünde insan hakları ihlallerine dair şu veriler yer almaktadır:
58. “(Hukukun üstünlüğü ve insan haklarına saygı): Türkiye, bu alandaki AB müktesebatının ve Avrupa standartlarının uygulanması konusunda başlangıç düzeyindedir. Rapor döneminde ciddi gerileme devam etmiştir. Daha önceki raporlarda tespit edilen başlıca meselelere, özellikle de sistemsel olarak yargı bağımsızlığının eksikliği ve insan hakları alanındaki durumun acil olarak iyileştirilmesi ihtiyacı gibi konulara hâlâ değinilmemiştir.”
59. “İnsan haklarının durumu kötüleşmeye devam etmiştir. Gazeteciler, yazarlar, avukatlar, akademisyenler ve insan hakları savunucularının faaliyetlerine ve eleştirel seslere yönelik geniş kapsamlı kısıtlamalar, söz konusu kişilerin özgürlüklerini olumsuz yönde etkilemeye devam etmiştir. Olağanüstü hâlin temel haklara verdiği zararlar ve kabul edilen ilgili mevzuat düzeltilmemiştir.”
60. “(Yargının İşleyişi): Türkiye, bu alandaki uyumda başlangıç düzeyindedir. Rapor döneminde ciddi gerileme olmuş ve yargı sistemindeki yapısal eksiklikler ele alınmamıştır. Yetkililer tarafından hâkimler ve savcılar üzerinde oluşturulan usule aykırı baskı, yargının bağımsızlığı ile kalitesi üzerinde olumsuz bir etki oluşturmaya devam etmiştir. Özellikle Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarının uygulanmamasıyla ilgili olarak, yargının uluslararası standartlara ve Avrupa standartlarına bağlılığına ilişkin endişeler artmıştır. Yargı, muhalif politikacılar aleyhinde yasal işlem başlatmaya devam etmiştir.”
61. “Yargının bağımsızlığı Anayasa’da ve ilgili mevzuatta düzenlenmiştir; ancak özellikle yürütme erkinden kaynaklı olmak üzere yargı sistemi üzerindeki siyasi etki konusunda ciddi endişeler devam etmektedir.”
62. “2016 darbe girişiminden bu yana, 3.985 hâkim ve savcı, Gülen hareketiyle bağlantılı oldukları iddiasıyla ihraç edilmiştir ve bunlardan sadece 515’i görevlerine iade edilmiştir. Rapor döneminde, 17 hâkim ve savcı daha ihraç edilmiştir.”

63. “Yargı bağımsızlığı, Cumhurbaşkanı da dâhil olmak üzere, yürütme ve yasama erki temsilcilerinin devam eden davalar hakkında kamuoyuna yaptığı açıklamalarla daha fazla zayıflatılmıştır. Bazı kamu görevlileri de, hukukun üstünlüğü ve insan haklarını önemsemediklerini gösteren kamuoyu açıklamaları yapmıştır. Yürütme ve yasama erkinin temsilcileri, AİHM ve Anayasa Mahkemesi içtihatlarını alenen eleştirmeye ve açıkça reddetmeye devam etmiştir.”
64. “Tutuklu yargılama yoluna sıklıkla başvurulurken, Avrupa standartları bunu en kısa süreyle uygulanması gereken son çare olarak öngörmektedir. Toplu suçlarda gözaltı süresini 12 güne kadar mümkün kılan olağanüstü hâl yetkileri içeren Kanun Temmuz 2022’de yürürlükten kaldırılmıştır... AİHM, Selahattin Demirtaş ve Osman Kavala ile ilgili kararlar da dâhil, birçok davada, adli makamlar tarafından tutukluluk süresinin uzatılmasına yönelik alınan kararın yeterince gerekçelendirilmediği sonucuna varmıştır. Kasım 2021’de AİHM, 426 başvuru sahibinin Gülen hareketine üye oldukları şüphesiyle tutuklu yargılanmasına ilişkin bir karar yayımlamış ve tutukluluklarının hukuka aykırı olduğuna hükmetmiştir.”
65. “Hukuki gerekçe ve somut delillerin eksikliği nedeniyle yargı kararları ve iddianamelerin kalitesine ilişkin endişeler devam etmektedir. Sivil toplum davalarıyla ilgili izleme raporları, siyasi açıdan hassas bazı davalarda, hâkimlerin sanıkların ifadelerini kesmesi veya sanığın ifadesini dinlemeden karar vermesi nedeniyle savunma haklarının ihlal edildiğini ortaya koymaktadır. Özellikle terörle ilgili davalarda, çapraz sorgulaması uygun şekilde yapılamayan gizli tanıklardan veya destekleyici deliller olmaksızın tek bir tanıktan zorla ifade alma uygulaması ele alınmalıdır. Birçok durumda hâlâ avukatların müvekkillerinin dosyalarına erişimini sınırlamak ve böylece savunma hakkını ihlal etmek için kullanılan kararların gizliliği sistemi gözden geçirilmelidir. Ceza mahkemelerinde daha az deneyime sahip yeni atanan hâkim ve savcılarının görevlendirilmesinin yanı sıra hâkim ve savcılarının sık sık görev yerlerinin değiştirilmesi adaletin kalitesini olumsuz yönde etkilemeye devam etmektedir. “
66. “İnsan hakları alanındaki kötüleşme devam etmiş ve geçen yılki tavsiyelere ilişkin ilerleme kaydedilmemiştir. Olağanüstü hâl sırasında getirilen tedbirlerin pek çoğu hâlâ yürürlüktedir

ve bunların Türkiye’deki halk üzerinde ciddi ve yıkıcı etkisi hâlâ devam etmektedir. Yasal ereve, insan haklarına ve temel haklara riayet edilmesine ilişkin genel güvenceleri içermektedir ancak mevzuatın ve uygulamasının Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) içtihadı ile uyumlu hâle getirilmesi gerekmektedir.”

67. “2021’de kabul edilen ve birçok alanda reform vaadinde bulunan İnsan Hakları Eylem Planı, uygulanmaya devam etmiştir ancak kritik konuları ele almamasının yanı sıra insan hakları alanındaki genel durumun iyileştirilmesine de katkı sağlamamıştır. Çok sayıda gazeteci, yazar, avukat, akademisyen, insan hakları savunucusu ve eleştirel ses, terör rgt yeliği iddiasıyla mahkm edilmiş veya yargılanmıştır.”
68. “Türkiye’nin özellikle: Türk Ceza Kanunu ve Terörle Mücadele Kanunu’nu ve bunların uygulanma biçimini, Avrupa standartları, AİHS, AİHM içtihadı ve Venedik Komisyonu tavsiyeleri ile uyumlu hâle getirmesi; suç iddialarının; bağımsız ve tarafsız yargı yetkisinde, somut delile dayalı olarak ve tamamen şeffaf usullerle yrtlen ve özellikle masumiyet karinesi, ceza sorumluluğunun şahsiliği, hukuki belirlilik, savunma hakkı, silahların eşitliği ilkesi ve etkili itiraz hakkı başta olmak üzere adil yargılanma hakkı ve ilgili usule ilişkin hakların tam olarak gözetilerek hukuka uygun şekilde incelenmesini sağlaması; Olağanüstü Hâl İşlemleri İnceleme Komisyonunun etkili bir iç hukuk yolu olmasını temin etmesi; gerekmektedir.”
69. “Türkiye, uluslararası insan hakları mekanizmalarının çoğuna taraftır; bununla birlikte, uygulamada insan haklarının durumu kötüleşmeye devam etmiştir.”
70. “Rapor döneminde, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM), 621 adet karar vermiş ve çoğunlukla ifade zgrlğ, özgürlük ve güvenlik hakkı, mülkiyetin korunması, adil yargılanma hakkı, serbest seçim hakkı, özel hayata ve aile hayatına saygı ile yaşama hakkı ile ilgili olarak 70 davada Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin (AİHS) ihlal edildiğine hükmetmiştir. Rapor döneminde, AİHM’in ilgili dairelerine 9.856 yeni başvuru gitmiştir. Haziran 2022’de, Mahkeme’de bekleyen Türkiye’ye ilişkin baővuruların toplam sayısı

- 17.006'dır. Hâlihazırda, Bakanlar Komitesinin genişletilmiş denetimi kapsamında Türkiye aleyhine 188 dava bulunmaktadır.”
71. “İnsan hakları savunucuları, bağımsız sivil toplum üzerinde genel olarak caydırıcı bir etki yaratan adli soruşturmalar, davalar, tehditler, izleme, uzun süreli keyfi gözaltılar ve kötü muamele yoluyla ağır baskılarla karşı karşıya kalmıştır. İnsan hakları savunucularına yönelik olarak, hükûmete yakın medya kuruluşları tarafından yapılan karalama kampanyaları ve hedef gösterme olayları ile seçilmiş ve atanmış yetkililerin saldırgan söylemleri, eleştirel görüşlerin alanının daha da daralmasına neden olmuştur. İnsan hakları savunucuları ile sivil ve siyasi aktivistlere hukuki yardım sağlayan avukatlar, görevlerini yaparken engellerle karşılaşmış ve tutuklama, gözaltı ve kovuşturmalara karşı karşıya kalmışlardır.”
72. “Cezaevi sistemindeki aşırı kalabalıklaşma ciddi endişe kaynağıdır. Ağustos 2022'den itibaren, cezaevi nüfusu 320.000'i aşmıştır ve bu, Avrupa'daki en yüksek sayıdır. Türkiye, bu bakımdan Avrupa Konseyinin en yüksek kalabalıklaşma oranına sahip üyesi olmaya devam etmektedir.
73. “İfade Özgürlüğü: Türkiye bu alandaki uyumda hâlâ başlangıç düzeyindedir ve son yıllarda gözlemlenen ciddi gerileme devam etmiştir. Milli güvenlik ve terörle mücadele ile ilgili ceza kanunlarının uygulanışı, AİHS ve diğer uluslararası standartlarla çelişmeye ve AİHM içtihadından uzaklaşmaya devam etmiştir. Muhafif seslerin yayılması ve ifade özgürlüğü, artan baskılardan ve kısıtlayıcı tedbirlerden olumsuz yönde etkilenmiştir. Gazeteciler, insan hakları savunucuları, avukatlar, yazarlar, muhafif politikacılar, öğrenciler, sanatçılar ve sosyal medya kullanıcılarına karşı açılan ceza davaları ve mahkûmiyetler devam etmiştir.”
74. “AİHM'e ifade özgürlüğü ihlali iddialarıyla çok sayıda başvuruda bulunulmuştur. Yürürlükteki mevzuat, ifade özgürlüğünü AİHS'e ve AİHM içtihatlarına uygun şekilde yeterince güvence altına almamakta ve yargıya kısıtlayıcı yorumlarda bulunma imkânı tanımaktadır. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi, 2021'de, Türkiye aleyhine uzun süredir devam eden bir dizi ifade özgürlüğü davasına ilişkin bir ara karar kabul etmiş ve Türk makamlarına, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihadı ışığında Türk Ceza Kanunu ve

Terörle Mücadele Kanunu'nda daha fazla değişiklik yapması hususunda çağrıda bulunmuştur.”

75. “Eleştiride bulunan gazetecilerin ve basın kuruluşlarının; terör, kamu görevlilerine hakaret gibi kapsamlı suçlamalarla ve/veya devlete ve hükûmete karşı suç işledikleri iddialarıyla sindirilmeleri, kovuşturulmaları ve hapis cezasına çarptırılmaları devam etmiştir. İddianameler ve suçlamalarda iddia edilen suç ve eylem arasında doğrudan ve güvenilir bağlantı bulunmamaktadır. Basın açıklamalarına veya sendikal faaliyetlere katılma gibi anayasal hakların kullanılması suç sayılmaya ve iddianamelerin gerekçesi olarak kullanılmaya devam etmektedir. Mevcut yasal hükümlerin mahkemeler ve savcılar tarafından yorumlanmasında ve uygulanmasında ifade özgürlüğü ihlallerine neden olan orantısızlık ile mevzuatın seçici ve keyfi uygulanması endişe yaratmaya devam etmiştir.
76. “Ayrımcılıkla mücadele mevzuatı, hâlâ Avrupa standartları ile uyumlu değildir ve fiiliyatta tam olarak uygulanmamaktadır. Nisan 2021 tarihli Güvenlik Soruşturması ve Arşiv Araştırması Kanunu'nun uygulanmasına ilişkin ciddi endişeler devam etmiştir. Kamu görevlileri, nesnel kriterler olmaksızın görevden alınmaya devam etmiştir. İstihdamda, yoruma açık hukuki gerekçelerle, kamu görevlileri aleyhine ayrımcılık ve fişleme ihbarları devam etmiştir. Etnik, dini ve cinsel yönelim dâhil olmak üzere toplumsal cinsiyet kimliği temelli çok sayıda ayrımcılık ve nefret suçu ihbarında bulunulmuştur.”
77. “Usulî haklarla ilgili olarak, mevzuat, Avrupa müktesebatı veya Avrupa standartlarıyla uyumlu değildir. Usul kurallarına riayet etmemesi nedeniyle, adil yargılanma hakkını ve masumiyet karinesini ihlal ettiği gerekçesiyle AİHM, Türkiye'yi kınayan kararlar almaya devam etmiştir.”

2. Euronews Haber Kanalının 01.10.2020 Tarihli, “Almanya Dışişleri Bakanlığı'nca Türkiye Hakkında Hazırlanan Özel Bir Rapor Basına Sızdı” Başlıklı Haberi

78. Haberde insan hakları ihlallerine dair şu veriler yer almaktadır:

79. “Raporda Türkiye'nin özgürlükler, hukuk ve haklar noktasında geldiği duruma dikkat çekiliyor.”
80. “Der Spiegel'de yayınlanan raporda toplantı ve gösteri hakkı, fikir beyan etme, basın zgrlğ alanlarında ‘ciddi bir baskının’ söz konusu olduğu, Türkiye'de yayın yapabilen yazılı ve görsel medyanın ise neredeyse ‘tamamen aynı çizgiye geldiği’ ve adeta ‘senkronize’ olduğu, çoğulculuğun ise artık ‘mevcut olmadığı’ yazılıyor”
81. “Rapora göre temel haklar noktasında büyük boyutlarda ‘ihlaller’ söz konusu. Anayasadaki demokratik hakların ‘ağır darbe aldığı’ ve artık sadece ‘yazılı’ olarak mevcut olduğu belirtiliyor.”
82. “Raporda zellikle Gülen gurubu ile ilgisi olan herkesin Türkiye'de bir Ŗekilde hukuki iŖlem gördüğüne değiniliyor. Belli bir gazeteye abone olmuŖ olmak, belli bir bankaya para yatırmıŖ olmak, belli bir telefon uygulamasını kullanmıŖ olmak bu hareket ile iliŖkilendirilmek için ‘yeterli’ sayıldığı aktarılıyor.”
83. “Raporda Türkiye'nin yurt dıŖındaki PKK ve Gülen yapılanması gibi diğer muhalifleri de izlediğine ve takip ettiğine iŖaret ediliyor. Özellikle de dernek ve vakıf çatısı altında yapılan alıŖmaların yakından izlendiğine dikkat çekiliyor.”

**3. Otoriterlikle Mücadele Kıdemli AraŖtırma Direktörü Nate Schenkan'ın
Freedom House'de Yazdığı 16 Ocak 2020 Tarihli, “Türk Mahkemelerinde
İfade zgrlğ Hala Mücadele Edilmeye Değer” BaŖlıklı Makalesi**

84. Makalede insan hakları ihlallerine dair Ŗu veriler yer almaktadır:
85. “Bugün Türkiye'deki yargı sistemi, ifade zgrlğ de dahil olmak üzere temel hak ve özgürlüklerin nasıl korunacağı ve korunup korunmayacağı konusunda kendi kendisiyle eliŖki içindedir. Son yedi yılda siyasi ve anayasal otoritenin merkezileŖmesi, mahkemelerin Cumhurbaşkanı rahatsız edebilecek kararlar verme konusunda ihtiyatlı davranmasına neden oldu”.

4.Uluslararası Af Örgütü’nün 29 Mart 2022 tarihli Türkiye 2021 Raporu

86. Raporda insan hakları ihlallerine dair şu veriler yer almaktadır;
87. “AİHM, Nisan 2021’de gazeteci Ahmet Altan’ın ifade özgürlüğü, özgürlük ve güvenlik haklarının ihlal edildiğine hükmetti. AİHM Aralık 2021’de Nazlı Ilıcak’ın ifade özgürlüğü, özgürlük ve güvenlik haklarının da ihlal edildiğine hükmetti.”
88. “Ekim ayında, çığır açan Vedat Şorli - Türkiye kararında AİHM, Türk Ceza Kanunu’nun Cumhurbaşkanına hakareti suç sayan 299. maddesinin ifade özgürlüğü hakkıyla bağdaşmadığına karar verdi. AİHM, hükümete mevzuatı Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin 10. maddesiyle uyumlu hale getirme çağrısında bulundu.”
89. “Aralık ayında terörle ilgili suçlamalardan tutuklu bulunan Garibe Gezer, Kandıra Cezaevi’nde ölü bulunmuştu. Hücre hapsindeyken intihar ettiği söylendi. Garibe Gezer daha önce de cezaevi personelinin sistematik işkence ve cinsel saldırı uyguladığını bildirmişti. Savcılık, başvuranın ileri sürdüğü iddiaları soruşturmayı reddetmişti.”
90. “Eylül 2021’de dokuz aydır kayıp olan Hüseyin Galip Küçüközyiğit’in Ankara cezaevinde olduğu ortaya çıktı. Yetkililer, Fethullah Gülen hareketiyle bağlantılı olmakla suçlanan başbakanın eski hukuk danışmanının gözaltında olduğunu yalanlamıştı. Hatta yıl sonunda bile ortaya çıkana kadar nerede olduğu ve bu süre zarfında başına neler geldiği hakkında hiçbir ayrıntı bilinmiyordu. Ağustos 2019’dan bu yana kayıp olan Yusuf Bilge Tunç’un akıbeti ve nerede olduğu 2021 yılı sonunda bilinmiyordu”

5. Simone Gaboriau’nun 06/13/2017 Tarihli, “Türkiye’de Adalet Kalmadı”

Başlıklı Makalesi

91. Makalede insan hakları ihlallerine dair şu veriler yer almaktadır;
92. “Hukukun üstünlüğü ilkesi, insan haklarının ve temel özgürlüklerin geliştirilmesi ve korunması ancak güçlü ve bağımsız bir yargı gücüne dayanılarak sağlanabilir. Bu bakımdan Türkiye’deki adalet tarihi kesinlikle örnek olmaktan uzaktır.”

93. “Sivil toplum kuruluşları İnsan Hakları İzleme Örgütü ve Uluslararası Af Örgütü’nün yanı sıra Birleşmiş Milletler (BM) de işkence ve kötü muameleyi rapor etmiştir. Ancak Olağanüstü Hal çerçevesinde çıkarılan kanun hükmünde kararnamelere, bu sıkıntılı dönemde işlenen suçlardan dolayı polisler dokunulmazlık tanıyan bir hüküm eklendi. Metin şu şekilde: ‘Bu Kararname çerçevesindeki görevlerini yerine getirirken eylem ve kararlarda bulunan kişilerin hukuki, mali veya cezai sorumluluğu devreye girmemektedir.’ Bu organize cezasızlık, 12 Aralık 2016 tarihli görüşüyle Venedik Komisyonu tarafından kınandı.”

6. 19 Şubat 2020 tarihli, Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri Dunja Mijatović 1/5 Temmuz 2019 Türkiye Ziyaretini Müteakip Rapor

94. Raporda insan hakları ihlallerine dair şu veriler yer almaktadır;
95. “Komiser, özellikle terörle ve örgütlü suçlarla ilgili davalarda, Türk yargısı tarafından adil yargılanmanın en temel teminatlarının göz ardı edilmesinin ve hukuka uygun eylemlere ceza kanunlarının gelişigüzel uygulanmasının, hukukun üstünlüğünün özünü tehlikeye sokan bir hukuki güvensizlik ve keyfilik seviyesine ulaştığını tespit eder. Komiser, Türkiye’nin birçok terör örgütü ile aynı anda mücadele ederken karşılaştığı olağanüstü zorlukların tamamıyla farkında olmakla birlikte, bu süreçte insan haklarının korunmamasının bu mücadeleye uzun vadede sadece zarar vereceğini vurgular.”
96. “Etkili başvuru hakkının kullanımı başka bir sorundur... Komiser, insan hakları ihlalleri için iç hukuktaki bir başvuru yolu olarak Anayasa Mahkemesi’ne bireysel başvurunun etkililiğini tehlikeye düşüren son gelişmelerden endişe duymaktadır. Bunun başlıca sebebi, savcılar ve alt derece mahkemelerinin sistematik bir biçimde Anayasa Mahkemesi’nin kararlarının ruhuna ve müstakar içtihadına gösterdikleri dirençtir.”
97. “Komiser, giderek negatif ve yıkıcı hale gelen, insan hakları savunucularını hedef alan ve terörist olarak yaftalayan siyasi söylemden kaygı duymaktadır. Komiser, sivil toplumun cesaretini kırmak ve sivil toplumu susturmak için ceza yargılamasının kötüye

- kullanılmasına kadar varan, insan hakları savunucularını hedef alan yaygın bir yargısal işlem örüntüsüne işaret eder.”
98. “Komiser, hem insan hakları savunucuları hem de adil yargılanma hakkını güvence altına alan adli sürecin olmazsa olmaz bir parçası olarak bu olumsuz gelişmelerden etkilenmiş olan avukatları özellikle ilgilendiren birtakım sorunlara da dikkat çeker. Görevlerini ifayı zorlaştıran kısıtlamalara ek olarak, çok sayıda dava ve yargısal işlem doğrudan doğruya onları hedef almaktadır. Komiser, yetkililere, bu vaziyetin yarattığı tehlikeyi kabul etme ve altta yatan sorunları ele alma çağrısında bulunmaktadır.”
99. “Adalet sisteminin işleyişi, Komiserliğin Türkiye çalışmalarının başlıca odaklarından biri olmuştur. Türk yargısı, Türk yetkilileri tarafından gerçekleştirilen ihlalleri düzeltmeyerek veya bu ihlallere doğrudan doğruya sebep olmak suretiyle çok uzun zamandır Türkiye’deki insan hakları ihlallerinin tam ortasında yer almıştır. Komiser, bilhassa, 2018’in sonu itibarıyla, AİHM’in Türkiye’yi ilgilendiren ve içinde en az bir Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ihlali bulunan 3148 karar vermiş olduğunu kaydeder. Bunlardan 919’u özellikle adil yargılanma hakkının ihlaline ilişkin olup, 755’i kişinin özgürlük ve güvenlik hakkına, 603’ü dava süresine ve 279’u etkili başvuru hakkına ilişkindir.”
100. “Komiser, hâkim ve savcılarının bağımsızlığı konusunda zaten endişe verici olan durumun, Temmuz 2016’daki darbe girişiminden sonra ilan edilen OHAL sırasında esaslı bir biçimde kötüye gittiğini not düşer. HSYK’ya ve yüksek mahkemelere tanınan olağanüstü yetkilere dayanılarak yargının neredeyse üçte biri, yaklaşık 4000 hâkim ve savcı, bu dönemde meslektan atılmıştır. Bu, Komiser’in selevinin, HSYK kararlarının yargı mensuplarının görevden alınmalarında uygulanması gereken standartlara uymadığı uyarılarına rağmen gerçekleşmiştir. Komiser, bilhassa, bu kararların hüküm kısmının, genel geçer, basmakalıp, özelleştirilmemiş bir gerekçeden ibaret olduğuna, buna 2845 ve 543 isimlik listelerin ek yapıldığına dikkat çeker.”
101. “Kanunların Türkiye’de fazla geniş yorumlanması sorununun temel sebeplerinden biri, Türk yargısında hâkim olan, devletin farz edilen çıkarlarını bireylerin insan haklarından üstün tutma tavrıdır. Bu tavrın tezahür ettiği hallerden biri, öteden beri devam eden

cezasızlık sorunu ve güvenlik güçleri tarafından gerçekleştirildiği iddia edilen insan hakkı ihlallerinde etkili soruşturma yapılmamasıdır. Bu, Komiserlik tarafından tekrar tekrar belirtilmiş ve AİHM’in Türkiye’ye karşı birçok hak ihlali kararı vermesine neden olmuş bir sorundur. Bir başka hal ise, TCK’nın ve terörle mücadele mevzuatının, örgüt üyeliğini ispat edecek maddi deliller yokken, yargı makamları tarafından bir terör örgütünün amaçları veya varsayılan talimatlarıyla örtüştüğü kanaati getirilen eylemleri ve beyanları cezalandırmak için kullanılmasıdır.”

102. “Hukuki güvensizlikteki artış ifade özgürlüğü alanı ile sınırlı değildir. OHAL ve FETÖ/PDY üyeliğini ilgilendiren ceza yargılamaları bu açıdan bilhassa olumsuz bir miras bırakmış görünmektedir. Davaların çoğunda, FETÖ/PDY üyeliği, esasen, akıllı telefon uygulaması “ByLock” kullanımı, Bank Asya’da mevduat ve Fethullah Gülen ile ilişkilendirilen hastaneleri veya okul servislerini kullanma veya bunlarla ilişkiler gibi eylemlerle belirlenmiştir. Komiser bu bakımdan, Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme’nin İhtiyari Protokolü uyarınca yapılan bireysel başvuru üzerine 26 Mart 2019’da kabul edilen görüşe dikkat çeker. BM İnsan Hakları Komitesi, delil olarak sadece ByLock kullanımına ve Bank Asya’daki mevduata dayanan tutukluluğun, Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme’yi ihlal ettiği sonucuna varmıştır.”
103. “Ceza kanunu hükümlerinin uygulanmasına ilişkin müzmin birçok sorun devam etmekte olsa da, durum son yıllarda ciddi biçimde kötüye gitmiştir. Bunun sonucunda, Komiser, AİHS’de güvence altına alınmış haklar ve özgürlüklere yapılan hukuka aykırı müdahalelerin hem kapsam hem ölçek bakımından arttığını gözlemler. Hukuk devleti olmak için gerekli olan, masumiyet karinesi, suçların geriye yürümezliği, aynı suçtan iki kere yargılama yapılamayacağı, ayrıca hukuk güvenliği ve suç teşkil eden eylemlerin öngörülebilir olması gibi hukukun en temel ilkelerinin yargı içinde göz ardı edilmesi öyle bir seviyeye varmıştır ki, siyasi otoriteye yönelik muhalif bir yorum veya eleştirinin, Türk savcı ve mahkemeleri tarafından suç faaliyeti olarak yorumlanıp yorumlanmayacağını iyi niyetle ve objektif olarak kestirebilmek neredeyse imkansız hale gelmiştir.”

104. “Komiser, ceza muhakemesi usulünde yapılan çeœitli yasal deęiœikliklere rağmen endiœe yaratmaya devam eden bazı sorunlu uygulamalara dikkat çekmek istemektedir. Bunlar, (i) savcılarının mesnetsiz davalar da dahil olmak üzere dava açmakta ihtiyatlı davranmamaları; (ii) œüphelilerin soruœtırmaların çok erken aœamalarında tutuklanarak iddianameden bile önce çok uzun tutuklu kalması; (iii) Türk savcılarının arasında çok yerleœik bir uygulama olan, ilk önce iyi temellendirilmiœ œüpheler ortaya koymak için delil toplamak yerine, œüphelilerin tutuklanmasından delile gitme; (iv) tutuklama kararlarının yeterince gerekçelendirilmemesi ve bilhassa tutukluluğun devamı kararlarının otomatikliği; (v) tutuklamaya alternatif tedbirlerle baœvurmama; (vi) ‘hükümsüz hapis’ derecesine varan tutuklulukta geçen aœırı uzun süreler.”
105. “Türkiye’de ceza yargılamaları, savunma hakkına getirilen bazı sınırlamalarla birlikte, çekiœmeli yargılama ve silahların eœitlięi ilkesiyle ilgili çok sayıda sorun yaratmaktadır. Soruœtırmalar hakkında Komiser’in ortaya koyduğu (örneğin, Mahkeme önündeki üçüncü taraf sıfatıyla bir davaya müdahalesinde) meselelerden biri, son yıllarda daha da aęırlaœan ve yaygınlaœan bir sorun olan müdafinin dosyaya eriœiminin kısıtlanmasıdır. Komiser, Türkiye’de, silahların eœitlięi ilkesinin tutukluluğa itiraz kabiliyetini ciddi biçimde sekteye uğratan bu tip kısıtlamalarla rutin olarak çiğnendiğini tekrar eder, hele hele böyle bir eriœim yasağını haklı kılacak nesnel bir sebep olmadığında. Komiser, soruœtırma dosyasına eriœimi kısıtlayan kararların (örneğin, hayati önemi olan tanık ifadelerinin güvenilirliklerinin sorgulanmasını engelleyecek œekilde), basmakalıp formüllere dayanılarak, œüphelinin insan hakları ile yargılamanın selameti arasında bir denge kuran açık bir gerekçe sunulmaksızın, artık adeta mutat olarak alınmakta olduğunu gözlemler.”
106. “OHAL sırasında, olağan yasama sürecini devre dıœı bırakan, yürütmenin çıkardığı OHAL KHK’larıyla, ilgili kanunlarda çok sayıda, bilhassa da CMK’da düzinelerce deęiœiklik yapılmıœtır. Komiser, bu deęiœikliklerin birçoğunun, œüphelilerin ve sanıklarının haklarını ceza yargılamasının her aœamasında ciddi biçimde kısıtladığını, adil ve çekiœmeli yargılamanın temel güvencelerini bertaraf ettiğini gözlemler.”

107. “Komiser, Haziran 2014’de kurulmuş bir yargı yapılanması olan sulh ceza hâkimliklerinin kararları ve işleyiőı hakkındaki hususi endişelerini birçok kere ifade etmiştir.⁴³ Her ne kadar, AİHM standartları hakkındaki bilgi ve uzmanlığın yoğunlaştırılması suretiyle sulh ceza hâkimliklerinin ceza yargılamasında insan haklarının korunmasını iyileştirmeleri amaçlanmışsa da, Komiser, pratik sonucun, bunun tam tersi olduğunu gözlemler. Bu hâkimlerin kararları, özgürlük ve güvenlik hakkı ile ifade özgürlüğü başta olmak üzere, insan haklarının en bariz ihlallerinin kaynağında yer almıştır. 2017’de, Komiser’in selefi bu yapılanmayı incelemiş ve ifade özgürlüğü bakımından, tutuklamalar, medya yasakları, el konan medya şirketlerine kayyum atanması ve internet engellemeleri dahil olmak üzere ‘en sorunlu kararların tam merkezinde yer aldıkları’ sonucuna varmıştı. Komiser’in selefinin gözlemlerine göre, bu olumsuz sonucun sebeplerinden biri, bu mahkemelerin kapalı devre çalışmalarıdır zira bir sulh ceza hâkiminin kararına ancak diğerk bir sulh ceza hâkimi önünde itiraz edilebilmektedir.”
108. “Venedik Komisyonu’nun ifade ettiğı gibi, ‘sulh hâkimlerinin bireylerin insan haklarına kökünden etki eden kararlarını yeterince gerekçelendirmediğı sayısız hal vardır.’ Komiser incelediğı, tutuklama, tutukluluğa devam ve internet engellemeleri kararları gibi kendisi için önem arz eden sulh ceza hâkimlikleri kararlarının, kişiselleştirilmiş değerlendirmelerin ve Mahkeme içtihadında 5. ve 10. maddelere ilişkin olarak konmuş standartları nazara alan gerekçelerin yokluğu ile öne çıktığı kanaatinde dir. Kararlar, ekseriyetle, kanun maddelerinin sıralanması ve hâkimin nihai hükmü ile sınırlı basmakalıp formüllerden ibarettir; bu da, kararları bir davadan ötekine birbirlerinin yerine geçebilir hale getirmektedir.”
109. “Komiser’e göre, yetki alanlarına giren her konuda, sulh ceza hâkimliklerinin ayırt edici özellikleri olan eksik gerekçeler ve kapalı devre sistemi, insan haklarının iç hukukta korunmasının iki ana teminatı ve hukukun üstünlüğünün temel taşları olan adil yargılanma ve etkili başvuru yolu hakları ile ilgili olarak AİHS standartlarına uygunluk bakımından soru işareti yaratmaktadır.”

110. “Komiser, birçok sebepten ötürü, Türkiye’de adalete erişimle ilgili soruların son yıllarda daha da aciliyet kazandığı görüşündedir. Bunların birincisi, Türk hükümetinin çıkardığı OHAL KHK’larının getirdikleri tedbirleri açıkça her türlü hukuki denetimin dışında bırakmış olmasıdır. İkincisi, yakın zamanlardaki bir dizi gelişmenin, Türk Anayasa Mahkemesi’nin insan hakkı ihlalleri için giderim elde edilecek bir başvuru yolu olarak etkililiği konusunda soru işaretleri yaratmakta olmasıdır.”
111. “Türk hükümeti, Temmuz 2016’da ilan edilen ve iki yıl yürürlükte kalan OHAL sırasında, bir dizi OHAL KHK’sı kullanarak çok sayıda önlemleri yasalaştırmıştır. Yürütme tarafından çıkarılan bu kararnameler, ceza kanunu hükümleri de dahil olmak üzere birçok yasa da değişiklik yapmış ve sivil toplumu, belediyeleri, özel okulları, üniversiteleri, sağlık kuruluşlarını, hukukçuları, medyayı, iş ve finans dünyasını ayrıca Fethullah Gülen sempatisini olduğu değerlendirilen kişilerin aile fertlerini ve daha birçoklarını etkileyen çok geniş kapsamlı önlemler getirmiştir. En görünür önlemlerin arasında, bu kararnamelere ek yapılan listelere adlarının eklenmesi suretiyle veya idari mercilerin özel yetkilendirilerek basitleştirilmiş usullerle aldığı kararlar sonucunda, çok sayıda kamu çalışanının derhal işten çıkarılması ve sivil toplum kuruluşları veya diğer özel kuruluşların (medya, okullar, hastaneler ve bunun gibi) tasfiyeleri ve malvarlıklarına el konması yer almaktadır. Komiser, Temmuz 2018 tarihli 7145 Sayılı Kanun uyarınca, genel itibarıyla bu usullerin Temmuz 2021’e kadar yürürlükte kalacaklarını hatırlatır.”
112. “Komiser’in, işten çıkarmaların kamu sektöründe istihdamın çok ötesine geçen ve devletlerin Sözleşme sistemi dahilinde aynı takdir yetkisine sahip olmayı bekleyemeyecekleri bazı otomatik sonuçları hakkında çok daha temel endişeleri vardır. OHAL’in başlangıcından beri, Komiser’in selefi, ihraçların bazı sonuçlarının ek, otomatik yaptırımlar olarak değerlendirilebileceğine dikkat çekmişti: Bunlar, ömür boyu kamu görevinden (buna avukatlık mesleği dahildir) ve özel güvenlik şirketlerinden men, pasaport iptali, lojmandan tahliye ve bu kişiler ile kamu veya yarı kamusal kuruluşlar arasındaki kira sözleşmelerinin feshi gibi sonuçları içermekteydi. Önceki komiser, ayrıca, bu insanların başka yerde iş bulma potansiyellerini büyük oranda tehlikeye atan, bu kişilere ve ailelerine

vurulan, bizzat hükümete göre bir terör örgütüyle bağlantılı olma damgasına işaret etmişti. Daha sonra birçok muhatap, bu ihraçların “sivil ölüme” vardığını ileri sürmüştür. Komiser’e, yetkili makamlar gereken izinleri vermeyi KHK’lı oldukları gerekçesiyle reddettikleri için bu durumdaki insanların bazen özel iş kurmakta bile zorluk çektikleri bildirilmiştir. Komiser, bu ikincil, dolaylı yaptırımların, uygulanan cezaların ağırlığı nedeniyle, kesinlikle cezai nitelik taşıdıklarını; bu durumun idari yargılama ve ceza yargılamaları arasındaki sınırı belirsiz hale getirdiğini tekrar eder. Dolayısıyla, bu ikincil etkiler bakımından, masumiyet karinesi, hukuk güvenliği, kanunsuz ceza olmaz, suçların ve cezaların şahsiliği ve adil yargılanma ilkelerinin benimsenmesi daha da hayatidir. Öte yandan, yetkililer, bu etkileri yok etme veya bertaraf etme çağrısını, bugüne kadar, görmezden gelmişlerdir.”

113. “Komiser, Türkiye’deki insan hakkı ihlallerine bir çare olarak Anayasa Mahkemesi’ne bireysel başvuru yolunun etkililiğine şüphe düşüren, halihazırda birbirleriyle bağlantılı dört mesele olduğunu düşünmektedir. Anayasa Mahkemesi’nin ciddi insan hakkı ihlallerini gidermekte geç kalması, alt derece mahkemelerinin Anayasa Mahkemesi içtihadına karşı son derece sorunlu bir tutum içinde olmaları, Anayasa Mahkemesi üzerindeki genel vaziyetten kaynaklanan olağanüstü yük ve son olarak, Anayasa Mahkemesi’nin Sözleşmeye uygun yaklaşımından ayrılıyor görüldüğü son dönemde verdiği kararlar.”
114. “AİHM, Anayasa Mahkemesi’nin Osman Kavala’nın tutukluluğu hakkındaki kararında yaşanan gecikmeyi (16 ay 24 gün) fazlasıyla uzun bularak ve bunun, “hızlı” olarak değerlendirilemeyeceğini, böylece Sözleşme’nin 5(4) maddesinin ihlaline yol açtığını belirterek teyit etmiştir. Bu tespit, Türk Anayasa Mahkemesi’ne ilişkin olması bakımından bir ilktir. Komiser, Anayasa Mahkemesi kararlarının uygulanmaması hakkındaki ciddi endişelerini de dile getirmiştir. Örneğin, Komiser, alt derece mahkemeleri Anayasa Mahkemesi’nin yetkisine açıkça meydan okuyarak kararına uymayı reddettiklerinden, Mehmet Altan’ın Anayasa Mahkemesi kararından beş ayı aşkın bir zaman sonra tahliye edildiğini not düşer.”

115. “Komiser’in görüşüne göre, bu raporun ana kısmında incelenmiş olan yargı bağımsızlığı ve tarafsızlığına ilişkin durum, Türkiye’de hukukun üstünlüğü ve dolayısıyla, AİHS tarafından güvence altına alınan insan haklarına saygı için varoluşsal bir tehlike arz etmektedir. Bu durumun ciddiyetini, AİHM, yargı süreçlerinin art niyetle kullanıldığı değerlendirmesinde bulunarak, Türkiye’nin Sözleşme sistemi içindeki tarihinde ilk kez bulduğu AİHS 18. madde ihlalleriyle tasdik etmiştir.”
116. “Terörün ve suç örgütüne üyeliğin tanımlarının aşırı geniş tutulduğu yasalar ve yargının bunları daha da genişletme eğilimi Türkiye’de yeni sorunlar değildir. Öte yandan, Türk yargısı şu anda çok sayıda davada, masumiyet karinesi, suç olmadan ceza olmaması, suçların geriye yürümezliği, aynı suçtan tekrar yargılama yapılamaması gibi, hukukun en temel ilkelerine görülmedik seviyede bir kayıtsızlık sergilemektedir. Komiser’e göre, bu durum, hukukun üstünlüğünün özünü tehdit eden bir hukuki güvensizlik ve keyfilik seviyesine ulaşmıştır. Sulh ceza hâkimlikleri, kararlarındaki gerekçe yokluğu ile, bu duruma büyük katkıda bulunmaktadır. Aynı zamanda, OHAL sırasında, çekişmeli yargılama, silahların eşitliği ve avukat hakkı gibi usuli güvenceler ciddi ve kalıcı olarak aşındırılmıştır.”
117. “Komiser, en üst düzeydekiler dahil olmak üzere Türk yetkililerin, düzenli bir şekilde insan hakları savunucularını ve hak temelli çalışan STK’ları onları sık sık terörist ve halk düşmanı olarak etiketleyerek hedef almalarını kaygıyla izlemektedir. Sivil toplum aktivistlerini ve meşru faaliyetlerini hedef alan bu tarz birçok saldırı gerçekleşmiştir. Özellikle de, yetkililer tarafından gerçekleştirildiği iddia edilen insan hakkı ihlallerinin açıklanması ve raporlanmasının terör örgütlerinin amaçlarına hizmet ettiğini, dolayısıyla Türk devletine yapılan bir saldırı olduğunu ima etmek suretiyle.”
118. “Komiser, Türkiye’de sivil toplumu ve insan hakları savunucularını hedef alan yargısal işlemlerin, onları susturma ve onların Türkiye’de devam eden insan hakları ihlallerini bildirmelerine mâni olma kasıtlı girişimi dahilinde insan hakları savunucularına uygulanan devamlı ve tertipli baskının en kaygı verici unsuru olduğunu düşünmektedir. Bu davaların neden olduğu caydırıcı etki, Türkiye’de elle tutulur vaziyettir.”

119. “Komiser, Türk makamlarının ve yargısının, insan hakkı ihlali iddiasıyla dava açmak veya terör şüphelilerinin insan haklarını savunmak suretiyle insan hakkı savunucusu olarak aktif rol oynayan avukatlara yönelik giderek daha şüpheci ve düşmanca bir tutum benimsediğine dair çok sayıda göstergeden endişe duymaktadır. Mesleğin icrasının önündeki birçok usulü ve pratik engelle bir araya geldiğinde, bu, avukatların ceza yargılamasının bir ayağı olmak kritik rolünü ifa etme kabiliyetlerini, ki bu adil yargılanma hakkının sağlanması için esastır, ciddi anlamda sekteye uğratan bir durumla sonuçlanmaktadır. Özellikle avukatları ve daha da kaygı verici bir şekilde onların mesleki faaliyetlerini hedef alan sayısız dava, mesleğin tamamı için açık ve net bir caydırıcı etki yaratmaktadır.”

IV. YARGI SİSTEMİ İÇİNDEKİ SORUNLAR VE TEHDİTLER

A. Yargı Sistemindeki Sorunlar

120. 2010 yılında yapılan Anayasa referandumu ile 1982 Anayasasında bazı değişiklikler yapılmış ve bunların içerisinde en önemli kısım yargı ile ilgili değişiklikler oluşturmaktadır. Bu referandumla özellikle HSYK ve Anayasa Mahkemesinin yapılarında olumlu anlamda önemli değişiklikler olmuş, Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru yolu açılmış, hâkim savcılarının özlük hakları iyileştirilip, mesleki denetimleri Adalet Bakanlığı’ndan alınarak HSYK’ya devredilmiştir. HSYK’nın sadece yapısı değiştirilip üye sayısı artırılmakla kalınmamış aynı zamanda HSYK üyelerinin seçim şekli de değişmiş ve üyelerin yarısının hâkim ve savcılar içerisinde 4 yıllık süre için demokratik bir seçimle belirleneceği hükme bağlanmıştır. Bu hükümle birlikte hem HSYK yapı itibarıyla demokratikleşmiş ve yüksek yargının seçim tekelinden çıkmıştır. Çünkü bir HSYK üyesi 4 yıl sonra görevi bitince kürsüye geri dönebilecek, hâkim ve savcılar da sonraki dönemde HSYK üyesi olabilecekti. Her ne kadar Adalet Bakanı ve Müsteşarı kurulun doğal üyesi olması ve bu durumun yargı üzerinde siyasi baskı oluşturabileceği eleştirileri devam etse de, yakın tarihin en demokratik yüksek yargı kurulunu oluşturma adına çok büyük bir adım atılmıştır. Bunun yanında Bireysel Başvuru yolu açılarak, AİHM öncesi insan hakkı ihlallerinin minimuma indirilmesi için de önemli bir yenilik getirilmiştir. Artık yurttaşlar

AİHM gibi uzun ve zor bir sürece gerek kalmadan, insan hakkı ihlallerini Anayasa Mahkemesi'ne taşıyabilecekti. Hal böyleyken, yargısal faaliyetleri sırasında hâkim ve savcılar insan haklarına ve adil yargılanmaya daha fazla dikkat etmek zorunda kalacaklardı. Bu yönleriyle çok büyük önem arz eden bu Anayasa değişiklikleri uygulamaya konulmuş ve bir kaç yıl içinde Türk yargısında gözle görülen ilerlemeler olmuştur.

121. Yargının, Anayasal ve yasal yetki ve sorumluluklarını yerine getirmesi ve görece yargı bağımsızlığı sayesinde ülkede önemli soruşturmalar başlamıştır. Özellikle siyasi iktidara yakın kişi ve kurumlar hakkında ve bürokrasi içinde başlatılan bazı soruşturmalardan başta siyasi iktidar olmak üzere bazı kesimler hoşnut olmamıştır. Yakında zamanda Anayasa değişiklikleri halk oylaması ile kabul edilerek kuvvetler ayrılığı güçlendirilmiş ve yargı tam olmasa bile bağımsız bir hale getirilmiştir. Bu nedenle artık yargıya müdahale eskisi gibi kolay olmuyordu. Ama 17-25 Aralık 2013 tarihlerinde içinde bazı siyasi iktidar mensupları ve bakanların da bulunduğu ülke tarihinin en büyük yolsuzluk soruşturması başlayınca işler bir anda değişmiştir. Artık yargı bağımsızlığı, kuvvetler ayrılığı gibi konuları başta siyasi iktidar ve ona yakın çevreler bırakın desteklemeyi, yargıyı etkileyip taraflı ve bağımlı hale getirmek için devletin sahip olduğu tüm gücü de kullanarak çalışmaya başlamışlardır.
122. En iyi döneminde bile sorunları olan Türk yargısı 2014 yılı itibariyle sorunların hızla artmaya başladığı bir döneme girmiş oldu. Gerek Türkiye'de gerekse yurt dışında bu süreç içerisinde Türk yargısının durumu ile ilgili olarak akademik ve hukuk çevrelerinde bir çok değerlendirme yapılmış olup buna ilişkin sayısız raporlar düzenlenmiş ve haberler yapılmıştır. Bu kapsamda özellikle Avrupa Birliği ve Birleşmiş Milletler kapsamında düzenlenen raporlar ışığında Türk yargısının temel sorunlarını şu şekilde sıralanabilir:

B. Bağımsızlık ve Tarafsızlık

123. Yargının işlevini yerine getirebilmesi için ilk ve olmazsa olmaz kuralı bağımsız ve tarafsız olabilmesidir. Yargının adil kararlar verebilmesi öncelikle bağımsız olarak şekillendirilmesine, sonrasında ise bağımsız olan yargı çalışanlarının tarafsız olarak

görevlerini ifa etmelerine bağlıdır. Maalesef Türkiye’de özellikle 2014 yılı itibariyle bu şartlar ortadan kaldırılmaya, bağımlı ve taraflı bir yargı oluşturulmaya başlanmış ve zaman içinde bu amaca ulaşılmıştır. 17-25 Aralık soruşturmalarının ardından öncelikle Sulh Ceza Hâkimlikleri kurulmuş HSYK dairelerindeki üyelerde değişiklik yapılarak hâkim ve savcılar üzerinde hem baskı kurulmuş hem de belli davalara belli hâkim ve savcılar atanmış ve verilecek hükümlere hukuk dışı mecralarda karar verilmeye ve hâkim ve savcılara da bu doğrultuda talimatlar verilmeye başlanmıştır. Bu durum ilerleyen zamanlarda, usule uymadan hâkim ve savcılar hakkında idari soruşturma açma ve ceza verme, görev yeri değişikliği, yetki değişikliği, ünvanın alınması gibi argümanlarla baskı ve yıldırma amacıyla kullanılmış ve nihayetinde hâkim ve savcılarının bağımsızlıkları etki altı alınarak taraflı hale getirilmiştir. Tarafsız olmaktan yana tavır sergileyenler ise OHAL durumundan faydalanılarak ya meslekten uzaklaştırılmış ya da en pasif görevlere atanmışlardır.

124. Avrupa Konseyinin Türkiye hakkında 2015 tarihli ilerleme raporunda hukukun üstünlüğü ve yargı bağımsızlığı başlığı altında bu konu değerlendirilmiş ve şu ifadelere yer verilmiştir: "Yargının bağımsızlığı ve tarafsızlığı, Anayasa ve kanunlarla düzenlenmektedir. Mevcut mevzuat uyarınca davalar, mahkemelere ve hâkimlere, tamamen rastgele olmamakla birlikte, elektronik sistem aracılığıyla dağıtılmaktadır. Ancak davalarda ayrımcı adalet ve siyasi müdahale uygulandığı yönünde çok sayıda bildirim söz konusudur. Yürütme erkinin temsilcileri, bir bütün olarak yargının güvenilirliğini alenen sekteye uğratmaya devam etmişlerdir. Yürütme erkinin temsilcilerinin HSYK'daki güçlü rolü, Kurulun bağımsızlığına ilişkin endişelere neden olmaktadır. Hâkimler ve savcılar hakkında disiplin işlemi başlatılması yönündeki kararlar ile yıllık rutin denetim programları, re'sen Kurul başkanı sıfatıyla teftiş kurulunu denetleyen Adalet Bakanının onayına tabidir. Adalet Bakanının, yine re'sen Kurul Başkanı sıfatıyla haiz olduğu, Kurul sekreteryası personelini atama yetkisi de, Kurulun bağımsızlığını sekteye uğratmaktadır. Hâkimlerin istekleri dışında yerlerinin değiştirilmemesi ilkesine yönelik önemli sınırlamalar mevcuttur. "Paralel yapı" ile mücadele kapsamında yürütme erki tarafından yapılan komplo suçlamaları, geçtiğimiz iki yılda, çok sayıda hâkimin görev yerinin isteği

dışında değiştirilmesine neden olmuştur. Meslekten çıkarma hariç olmak üzere, HSYK'nın hâkimlerin görev yerlerinin istekleri dışında değiştirilmesi gibi kararları yargı denetimine açık değildir. Hâkim ve savcılar hakkında açılan bir dizi disiplin ve ceza davasında usule riayet edilmemiş ve bu davalardan bazıları hâkim ve savcılarının verdikleri yargı kararları nedeniyle açılmıştır. Bu durum, hukukun üstünlüğüne ilişkin temel ilkelerle çelişmiş ve yargının bağımsızlığını önemli ölçüde sekteye uğratmıştır."

125. Aynı konu ile ilgili Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri Dunja Mijatović Türkiye ziyaretini müteakip 2019 yılında düzenlediği raporda şu ifadelerle yer vermiştir: "2017'de Hâkimler ve Savcılar Kurulu'na dönüştürülen bu organın hayati rolü, Venedik Komisyonu'nun gözlemlediği gibi, şundan ileri gelmektedir: "HSYK'nın hâkim ve savcılara ilişkin düzenleme ve denetleme yetkileri birçok Avrupa ülkesinde olduğundan daha geniş olmakla kalmamakta; bu yetkiler, öteden beri, iddia makamı ve yargı erkine ait temel yetkiler üzerinde olağanüstü bir tesir elde edecek şekilde, gayet tartışmalı, siyasi bir biçimde yorumlanmakta ve kullanılmaktadır".³⁷
126. 2014 yılında yapılan HSK seçimlerinin ardından devlet gücünü de kullanarak kendisine yakın olan hâkim ve savcılarının HSK'ya seçilmesini sağlayan siyasi iktidar, hiç vakit kaybetmeden tüm önemli davalara kendi talimatlarına uyacak, taraflı hâkim savcılarını atamakla kalmamış, olası bir istinaf ve temyiz durumunda istediğinin aksine bir karar çıkmaması için yüksek Yargıyı da yine OHAL'den faydalanarak anayasaya aykırı şekilde dizayn etmiştir. Artık yüksek yargıçların bile anayasada belirtilen hâkimlik teminatları kalmamış ve tamamen siyasetin kontrolünde olan HSYK'nın kontrolüne girmişlerdir. Ancak siyasi iktidar ilerleyen süreçte HSYK'ya kendisi ile aynı görüşte olmayan insanların seçilmesi durumunda yargıyı kontrol edemeyebileceğini hesap etmiş ve yapılan bu büyük değişikliklerin yeterli olmayacağını hesaplamış olacak ki; 2017 yılında daha önce yine kendilerinin değiştirdiği Anayasayı tekrar değiştirerek HSK seçimlerini tamamen ortadan kaldırıp atanacak üyeleri Cumhurbaşkanı ve mecliste çoğunluk oranına göre partilerin

³⁷ <https://rm.coe.int/avrupa-konseyi-insan-haklari-komiseri-dunja-mijatovic-1-5-temmuz-2019-/16809c5187>

seçeceğine dair değişikliğe gitmiştir. Bu değişiklik ile tarafsızlığı daha önceden ortadan kaldırılan yargının bağımsızlığı da tamamen ortadan kaldırılmıştır.

127. Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri Dunja Mijatović raporunun devamında bu konuya ilişkin şu açıklamalara yer vermiştir. "2017'de gerçekleştirilen yeni anayasa değişiklikleri sonucunda çok daha ciddi başka sorunların tüm bu sorunların önüne geçtiğini düşünmektedir. Komiser, HSK'nın yeni yapısının HSK'nın üyelerinin tamamının bütün siyasi partilerin ve menfaatlerin katılımını garanti eden bir usul olmaksızın ya Cumhurbaşkanı ya Meclis tarafından atanmasına imkân verdiğini görmektedir. Bu, hiçbir HSK üyesinin meslektaşları tarafından seçilmediği anlamına gelir ki bu da, hâkim ve savcılarının mesleki tutum ve davranışlarını denetlemekle (hâkim ve savcılarının atamaları, terfileri, tayinleri, disiplin cezaları ve meslekten çıkarılmaları dahil olmak üzere) yükümlü bu tip yargı kurullarının üyelerinin en az yarısının, yargının her kademesindeki hâkimler tarafından, meslektaşları arasından, yargı içinde çoğulculuğu gözetir şekilde seçilmesini öngören Avrupa standartlarıyla açıkça çelişmektedir."
128. Yine aynı konuya ilişkin Avrupa Komisyonu'nun 2018 yılında yayınladığı Türkiye Raporunda yargı bağımsızlığı ile ilgili şu ifadelere yer verilmiştir: "Değiştirilen Anayasa'da bağımsızlık ve tarafsızlık ilkelerine yer verilmiş olsa da HSK, büyük çaplı açığa almalar ve hâkim ve savcılarının görev yerlerini istekleri dışında değiştirmeye devam etmiştir. Mahkemelerin yeniden yapılandırıldığı durumlar hariç olmak üzere, hâkimlerin ve savcılarının görev yerlerinin istekleri dışında değiştirilmesinin önlenmesi için yasal ve anayasal güvencelere ihtiyaç duyulmaktadır. Darbe girişiminden itibaren, toplamda 4.399 hâkim ve savcı açığa alınmış, bunlardan 454'ü HSK tarafından görevlerine iade edilmiştir. Hâlihazırda haklarında yasal işlem tesis edilmiş (ihraç ya da açığa alma) 4.000'den fazla hâkim ve savcı bulunmaktadır. Yargılama öncesinde tutuklu bulunan hâkim ve savcılar hakkında ortalama en az bir yıl boyunca iddianame hazırlanmamıştır."³⁸

³⁸ https://www.ab.gov.tr/siteimages/pub/komisyon_ulke_raporlari/2018_turkiye_raporu_tr.pdf

a. Hukukun ÖstÖnlÖğÖ, Temel İnsan Hakları ve Adil Yargılanma

129. Hukukun ÖstÖnlÖğÖ ve temel insan hakları, demokratik toplumların en temel yapı taşlarıdır. Hukukun ÖstÖnlÖğÖ, hiç kimsenin yasa ve kuralların ÖstÖnde olmadığı, hukukun evrensel ve adil bir şekilde herkese eşit uygulandığı bir düzenin Öluőturulmasını ifade eder. Bu aynı zamanda, devlet otoritesinin sınırlanması ve yargı sisteminin bağımsızlığı anlamına gelmektedir. Temel insan hakları ise her bireyin doğuştan sahip ÖldÖğÖ, ve asla ihlal edilmemesi gereken hakları ifade eder. İfade ÖzgÖrlÖğÖ, adil yargılanma, yaşam hakkı, toplanma ve ÖrgÖtlenme ÖzgÖrlÖğÖ, işkence ve kÖtÖ muamele gÖrmeme gibi haklar, herkes iÖin gÖvence altına alınmalıdır. Hukukun ÖstÖnlÖğÖ ve temel insan hakları, demokrasinin ve insan haklarının korunmasının vazgeÖilmezleridir ve bu ilkelere saygı, adaletin tesisi ve ÖzgÖrlÖğÖn korunması iÖin gereklidir.
130. TÖrkiye de 2014 yılı itibariyle insan haklarına ve hukukun ÖstÖnlÖğÖne olan bakış değıőmeye başlamış ve 2016 yılında OHAL ilanı ile neredeyse tÖm temel haklar askıya alınmıştır. OHAL dÖnemi, belirtilen gerekÖeler ortadan kalkmasına rağmen Anayasaya aykırı şekilde iki yıl boyunca devam ettirilmıő ve bu sÖre iÖerisinde OHAL ilanı ve var ÖldÖğÖ iddia edilen tehditlerle alakasız şekilde onlarca OHAL yasası Öıkarılıp başta ifade ÖzgÖrlÖğÖ olmak Özere insanlar en temel haklarından mahrum bırakılmıştır. Belirlenen bu politikaya muhalefet edenler, siyasetin bir kurumu haline getirilen yargı eliyle uzun sÖreli ve haksız tutukluluk, suÖluluk karinesi, adil yargılanma hakkından ve etkin bir iÖ hukuk yolundan mahrum bırakılma gibi argÖmanlarla cezalandırılmıştır. Yargının tamamen siyasi iktidarın kontrolÖne geÖmesi ve Özellikle siyasi irade ile ortaya Öıkan; bazı kesimlere ve muhaliflere yÖnelik başlatılan başta terÖr soruşturma ve kovuőturmaları kapsamında; hukukun ÖstÖnlÖğÖne ve insan haklarına tamamen aykırı davranılmıő ve halen aynı tutum devam ettirilmektedir.
131. Ölkede yargının adalet ve hukuk Öizgisinden ayrılmaya baőlaması ve siyasete bağlanarak kuvvetler ayrılığı ilkesinin yok edilmesiyle beraber; ilk etapta insanlar bu durumu eleştirmeye ve hukuk Öizgisinde konuőmaya başlamıştır. Ancak yine yargı eliyle gerek kurulmaya Öalıőılan bu dÖzen gerekse de siyasi iktidar aleyhine yapılan aÖıklamalar,

yorumlar, haberler ve sosyal medya paylaşımları sert şekilde cezalandırılıp insanların bu konuda düşüncelerini dile getirmelerine izin verilmemiştir. Özellikle 2016 yılında ilan edilen OHAL'den faydalanılarak bir çok gazeteci, yorumcu, muhalif ya tutuklanmış, ya da uzun süre gözaltında tutularak cezalandırılmıştır. Olaylar öyle bir boyuta gelmiştir ki, 18 yaşından küçük çocuklar bile sosyal medyadan Cumhurbaşkanı eleştirdiği için göz altına alınıp tutuklanmış, üniversitede rektörü eleştirmek için bir araya gelip yürüyüş ve basın açıklaması yapan öğrenciler polis tarafından gözaltına alınmıştır. Bu tutum ve davranışlar ile iktidar artık ülkede ifade özgürlüğünün olmadığını açıkça dile getirmiştir.

132. Ülkede yaşanan bu durumu yakından takip eden Avrupa Konseyi 2016 yılında dare girişiminden sonra yaptığı araştırma sonucunda Türkiye'deki hukuki durumu da değerlendirdiği raporunda bu konu ile ilgili şu açıklamalara yer vermiştir: "Türkiye'de ifade özgürlüğü alanında ciddi bir gerileme olmuştur. Yetkili makamlar, ifade özgürlüğünü kısıtlamak için daha fazla adım atmıştır. Basın temsilcilerine karşı, özellikle darbe girişimiyle bağlantılı olarak alınan tedbirler endişeleri artırmıştır. Buna ilaveten, olağanüstü hâl çerçevesinde çıkarılan kanun hükmünde kararnameler kapsamında alınan tedbirler, muhalif görüşleri ve Kürt yanlılarını içerecek şekilde genişletilmiştir. 15 Temmuz sonrasında çok sayıda gazetecinin tutuklanması endişe vericidir. 15 Temmuz darbe girişiminin öncesinde, cezaevlerindeki gazeteci sayısı 36 olup, bunların birçoğu Terörle Mücadele Kanunu kapsamına giren suçlarla itham edilmişlerdir. Darbe girişimi sonrasında, Ekim sonu itibarıyla pek çoğu Terörle Mücadele Kanunu'nun 6. maddesi kapsamındaki suçlamalarla karşı karşıya kalan 90'a yakın gazeteci tutuklanmış ve toplam tutuklu sayısı 130'dan fazla olmuştur..."³⁹
133. Yine Avrupa Birliği Komisyonu'nun 2022 yılında yayınladığı Türkiye Raporunda konu ile ilgili şu açıklamalara yer verilmiştir: "İnsan haklarının durumu kötüleşmeye devam etmiştir. Gazeteciler, yazarlar, avukatlar, akademisyenler ve insan hakları savunucularının faaliyetlerine ve eleştirel seslere yönelik geniş kapsamlı kısıtlamalar, söz konusu kişilerin

³⁹ https://www.ab.gov.tr/files/pub/2016_ilerleme_raporu_tr.pdf

- özgürlüklerini olumsuz yönde etkilemeye devam etmiştir. Olağanüstü hâlin temel haklara verdiği zararlar ve kabul edilen ilgili mevzuat düzeltilmemiştir."
134. ...Türkiye ifade özgürlüğü alanındaki uyumda hâlâ başlangıç düzeyindedir ve son yıllarda gözlemlenen ciddi gerileme devam etmiştir....Gazeteciler, insan hakları savunucuları, avukatlar, yazarlar, muhalif politikacılar, öğrenciler, sanatçılar ve sosyal medya kullanıcılarına karşı açılan ceza davaları ve mahkûmiyetler devam etmiştir."
135. Human Rights Watch'ın 2014 Tarihli Türkiye raporunda ifade özgürlüğü ve hukukun üstünlüğü ile ilgili olarak şu ifadelere yer vermiştir: "Türkiye insan hakları konusunda endişe verici bir gerileme yaşıyor. Ağustos 2014'te cumhurbaşkanı seçilen Recep Tayyip Erdoğan'ın liderliğinde on iki yıldır görevde olan iktidardaki Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP), siyasi muhalefete, halk protestolarına ve eleştirel medyaya karşı artan bir hoşgörüsüzlük gösterdi. Geçtiğimiz dokuz ay boyunca AKP hükümeti, yolsuzluk soruşturmasını bastırmak amacıyla yargının bağımsızlığını kısıtlamaya ve hukukun üstünlüğünü zayıflatmaya çalıştı. Medya özgürlüğünün kısıtlanması, protestoların bastırılması ve Türkiye'nin siyasallaşmış ceza adaleti sistemine olan güvenin daha da kaybedilmesi yoluyla insan haklarının aşınması, ülkedeki siyasi kutuplaşmayı derinleştirdi."⁴⁰
136. Kişilerin ardından kurumlara da müdahale edilmeye başlanmış özellikle OHAL döneminde hiç bir gerekçeye ihtiyaç duyulmadan bir çok gazete, dergi, vakıf, dernek, STK kapatılmış, çalışanları, işten çıkarılmış, ya da yüklü miktarlarda ceza verilip susturulmuştur. Tüm gayretler insanların yapılan hukuksuzlukları dile getirmemesi, sessiz kalarak hükümeti eleştirmemesi ve bu durumun halkı etkilememesi içindi. Ancak yapılanlar bunlarla sınırlı kalmadı. OHAL döneminde ve sonrasında, insanlar gözaltında iken kötü muameleler hatta işkenceler görmeye başlamıştır. Uzun süre haber alınamayan insanlar olmuştur. OHAL döneminde 28 güne çıkarılan gözaltı suresinde bir çok kişiye Avukatı ile görüş yasağı getirilmiş ve hukuki yardım alması engellenmiştir. Dosyaların bir çoğunda gizlilik

⁴⁰ <https://www.hrw.org/tr/world-report/2014/country-chapters/260002>

- kararları verilmiş ve insanlar hangi delille suçlandığını dahi öğrenemeden cezaevine gönderilmiştir..
137. Her ne kadar ülke içinde yaşanan bu olaylar yargı baskısı nedeniyle çok cılız şekilde dile getirilebilse de; uluslararası kamuoyunda ve uluslararası raporlarda her şey açıkça ifade edilmiştir. Avrupa Komisyonu'nun 2016 tarihli Türkiye raporunda şu hususlara değinilmişti: "Hükümet medya kuruluşlarını devralmaya devam etmiştir. Kayyumlar bu kuruluşların yayın politikasını değiştirmişler, pek çok gazeteci işten atılmıştır. Bu medya gruplarından biri, kayyum atanmasından beş ay sonra kapatılmıştır. Darbe girişimi sonrasında, hükümet, ağırlıklı olarak Gülen hareketiyle bağlantıları olduğu iddiasıyla, TV kanallarının ve radyo istasyonlarının kapatılmasını öngören kararnameler yayımlamıştır. Ancak, kapatılma ve yayın durdurma kararları, Kürtçe yayın yapan birkaç kanalı, bir Alevi kanalı ve bazı muhalif kanalları kapsayacak şekilde genişletilmiştir. Ekim sonu itibarıyla, 46 televizyon kanalı ve radyo istasyonu, beş haber ajansı, 55 gazete ve 18 dergi kapatılmış, 90 civarında gazeteci hakkında yakalama emri çıkarılmış, 20'den fazla haber sitesine erişim engellenmiş ve 29 basımevinin ruhsatı iptal edilmiştir. Bunların arasından Kürtçe yayın yapan 39 televizyon ve radyo kanalından 23'ü ve birkaç Kürtçe gazete kapatılmıştır. Olağanüstü hâl dönemleri dâhil olmak üzere, bu kısıtlayıcı tedbirlerin orantılılığı ve uluslararası standartlarla uyumu şüphe uyandırmaktadır... "
138. Benzer konuda Avrupa Komisyonu 2019 yılında yayınladığı Türkiye raporunda şöyle demiştir. "İki yıl boyunca insan hakları alanında yaşanan hızlı gerilemenin ardından, Türkiye'deki olağanüstü hâl nihayet 18 Temmuz 2018'de sona ermiştir. Ancak, sonrasında ülkedeki insan haklarının iyileştirilmesine yönelik somut adımlar atılmamıştır. Buna karşılık, olağanüstü hâl sırasında getirilen tedbirlerin birçoğu hâlen yürürlükte ve bunların Türk vatandaşları üzerindeki ciddi ve yıkıcı etkisi hâlen devam etmektedir.
139. ... İfade özgürlüğü, toplanma özgürlüğü, örgütlenme özgürlüğü, usulü haklar ve mülkiyet hakları alanlarında ciddi gerileme devam etmiştir. Gazeteciler, akademisyenler, insan hakları savunucularının faaliyetlerine ve eleştirel seslere getirilen geniş kapsamlı kısıtlamalar, söz konusu özgürlüklerin uygulanmasını olumsuz anlamda etkilemekte ve bu

durum oto sansüre neden olmaktadır. Olağanüstü hâlin kaldırılmasının hemen ardından yürürlüğe konulan mevzuat, gzltındaki kiŖileri kt muameleden koruyan önemli güvenceleri ortadan kaldırarak kt muamelede bulunan kiŖilerin sularının cezasız kalması riskini de artırmıŖtır. Hakların uygulanması; insan hakları ve özgürlüklerin korunmasından sorumlu kamu kurumlarının parçalı yapısı, bağımsızlıklarının kısıtlı olması ve yargının bağımsız olmaması nedeniyle engellenmektedir."

159. Konuyla ilgili Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri Dunja Mijatović ise 2019'da düzenlediği Türkiye raporunda Ŗu ifadelere yer vermiŖtir: "yetkililerin olağanüstü halin ardından aldığı tedbirlerin yargı bağımsızlığı ve tarafsızlığı üzerinde yıkıcı sonuçlar doğurduğu ve Türkiye'de hukukun üstünlüğünü ve insan haklarını tehdit ettiği kanaatindedir. Tutuklulukların kötüye kullanılması gibi uzun süredir devam eden çok sayıda sorun, yeni eksikliklerle daha da ktleŖti ve daha da Ŗiddetlendi. Türk yargısının, özellikle terörizmle bağlantılı davalarda, masumiyet karinesi, suç olmadan ceza verilmemesi ve suçların geriye yürümemesi gibi hukukun en temel ilkelerini bile benzeri grlmemiŖ düzeyde göz ardı etmesinden endiŖe duyulmaktadır."

b. Yargı Bağımsızlığına Yönelik Tehditler

140. Yargı bağımsızlığı, yargı organlarının özellikle mahkemelerin siyasi etkilerden, dıŖ baskılardan ve diğer etkenlerden bağımsız olarak adaleti sağlamaları gereken ilkeyi ifade eder. Hâkim ve savcıların sadece liyakata göre göreve gelip, yasalar ve uluslararası normlar çerçevesinde, sadece delillere ve vicdani kanaatlerine göre karar verebildikleri, verdikleri kararlar nedeniyle herhangi bir korku, baskı veya ceza yaptırımını endiŖesinden uzak oldukları, verilen ve kesinleŖen kararların istisnasız Ŗekilde uygulandığı, tüm bu durumların en üst norm olan Anayasa ile teminat altına alındığı lkede yargı bağımsızlığından söz edilebilir. Bunların yanında bağımsız bir yargı için, hâkim ve savcılarının idari olarak hiyerarŖik düzende de bulunmaması gerekir. Yani görevleri ile ilgili memur zihniyetinden uzak, baŖlarında amiri yada bağlı bulunup denetlendikleri bir hiyerarŖik düzenin olmamasını ifade eder. Hâkim savcılar için tek denetim, kiŖisel olarak iŖlenen suçlar

dışında, verilen kararların yüksek yargıda itiraz veya temyiz üzerine yeniden incelenmesidir.

141. Türkiye’de maalesef yargı hiç bir zaman tam bağımsız olamamıştır. Ancak 2000’li yıllarda AB uyum süreci ile başlayan bir iyileşme süreci 2010 yılında ki Anayasa referandumu ile HSYK ve Anayasa Mahkemelerinin yapılarındaki değişiklik ile belki de uzun yıllar sonra bu kadar üst bir seviyeye taşınmıştır. Ancak bu dönemde bile özellikle Adalet Bakanı ve Müsteşarının HSYK’nın doğal üyesi olması, yargı bağımsızlığını yaralamış ve siyasi etki tehdidi altında bırakmıştır. Ama ne yazık ki; bu durum bile uzun sürmemiş ve sadece bir kaç yıl içinde geriye doğru gidiş başlamıştır. Siyasetin yargıyı kendi çıkarları uğruna dizayn etme çabaları ciddi manada ilk olarak 2014 yılında başlamış ve halen devam etmektedir. Konuyla ilgili Medel’in 2017 yılında Türk yargısı ile ilgili yaptığı değerlendirmede şöyle denilmiştir: "Türkiye’de adalet sisteminin durumuna ilişkin değerlendirme, yargı bağımsızlığının ortadan kaldırıldığını açıkça ortaya koymaktadır. Hukukun üstünlüğüne dönülmesi ve Türk halkının mahrum bırakıldığı temel haklarının geri getirilmesi acildir."⁴¹
142. Türkiye de son 10 yılda yargı bağımsızlığını yok eden adımları şu şekilde sıralayabiliriz:
- HSYK Birinci Dairesinin üyelerinde değişiklik ve yeni dairenin birçok hâkim ve savcı hakkında görev yeri, yetki ve unvan değişikliği yapması.
 - Sulh ceza hâkimliklerinin kurulması, itirazlara üst derece mahkemesinin değil, diğer bir sulh ceza hâkiminin bakarak kapalı devre ve denetlenemeyen bir sistem oluşturulması.
 - Yeni HSYK seçimleri için YBD’nin oluşturulması, hâkim ve savcıların siyasi görüşlerine göre dizayn edilerek siyasi destekle adil olmayan bir seçim yapılması ve bunun doğal sonucu olarak yeni seçilen HSYK 'nın siyasete bağlı olması.
 - OHAL bahane edilerek hâkim ve savcıların Anayasal güvencelerine rağmen hiç bir usul ve yasaya uyulmadan delilsiz şekilde meslekten ihraç edilip tutuklanmaları.

⁴¹ <https://medelnet.eu/>

- Yüksek yargının yeniden dizayn edilip bağımsızlıkları ellerinden alınarak kontrolünün siyasetin güdümündeki HSK'ya verilmesi ve çoğunluğun sağlanması amacıyla liyakat gözetilmeden yeni üyelerin atanması.
 - Hâkim ve savcı alım sınavlarında değişiklik ile, başarı puanlarının atamada etkisinin düşürülüp, mülakatın etkin duruma getirilmesi ve atanan hâkim savcı adaylarının eğitim gördüğü Adalet Akademisinin yapısında değişiklik yapılması.
 - HSYK seçimlerinin tamamen kaldırılması ve üyelerin Cumhurbaşkanı ve siyasi partiler tarafından atanmaya başlanması.
 - Anayasa Mahkemesinin yapısının değiştirilmesi.
143. Bu adımlarla birlikte hâkim ve savcıların atanmalarından başlayarak, yapılacak bir soruşturmanın en başından itibaren, Yargıtay sonrası kesinleşecek bir kararın Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru dahil olmak üzere, tüm aşamalarla ilgili bir çalışma yapılmış, bağımsızlık her durum ve şarta göre engellenmiş ve her yönüyle yargının siyasi iktidara bağlanmasına, bir erk olmaktan çıkıp yürütmenin bir kurumu haline gelmesine sebebiyet verilmiştir. Bu durum artık tüm dünyada herkesin malumu olup yaşanan bu gelişmeler AB ve BM başta olmak üzere, yetkili bir çok kurumun raporlarına da açıkça yansımıştır.
144. Konu ile ilgili AB Komisyonu'nun 2022 tarihli Türkiye raporunda, yargı bağımsızlığı başlığı altında şu eleştirilere yer verilmiştir: “Hâkim ve savcılar şeffaf olmayan bir süreçle seçilmeye ve işe alınmaya devam etmiştir. Adalet Bakanlığının yeni hâkim ve savcılar seçen kurullar üzerindeki kontrolü devam etmiştir. Süreci Adalet Bakanı yönettiği için, Hâkimler ve Savcılar Kurulunun (HSK) seçim kurullarında hiçbir rolü bulunmamaktadır. HSK, hâkim ve savcılarının yıllık değerlendirmelerini de yapmaktadır. Ekim 2019'da hâkim adayları, avukatlar veya noterler için getirilen hukuk sınavı henüz yapılmamıştır.....Hâkim ve savcı adaylarının hizmet öncesi eğitimleri ile hizmet içi eğitimleri, bağımsız olmaması hâlâ endişe kaynağı olan Türkiye Adalet Akademisi tarafından vermeye devam edilmiştir. Akademinin bağımsızlığı kanun ile düzenlenmiş olmasına rağmen, yönetimi Cumhurbaşkanı tarafından atanan başkana bırakılmıştır. Akademinin bağımsız olmaması;

açıklık, yeterlilik ve tarafsızlık şartlarına uygun eğitim programları düzenleme kapasitesini etkilemektedir. Avrupa Yargı Eğitim Ağı, Akademinin gözlemci statüsünü 2017'den itibaren askıya almıştır."⁴²

145. Eski bir Yargıç olan Fransız Simone Gaboriau 2017 yılında Türkiye ile ilgili kaleme aldığı makalesinde şöyle demiştir: "Yargıçların tutuklanması ve görevden alınmasının, ordunun bir bölümünün ayaklanmasıyla açıkça ilgisi olmadığı, yürütme erkinin Türkiye'de birkaç yıldır sürmekte olan adaleti devralma sürecini hızlandırma ve tamamlama arzusunu ortaya koyuyor."
146. Yine AB Komisyonu'nun 2016 tarihli Türkiye raporunda bu konu ele alınmış ve şu açıklamalar yapılmıştır. "Rapor döneminde, hâkim ve savcılar üzerindeki güçlü siyasi baskı devam etmiştir. Yürütme ve yasama erki temsilcileri, diğerlerinin arasında, Anayasa Mahkemesi tarafından alınan kararları da tartışmaya açmak suretiyle, sürmekte olan davalar ile ilgili yorumlarda bulunmayı alışkanlık haline getirmişlerdir. HSYK, büyük çaplı açığa almalar ve hâkim ve savcılarının görev yerlerini istekleri dışında değiştirmeye devam etmiş ve Temmuz başında 13 hâkim ve savcıyı ihraç etmiştir. Yürütme tarafından yapılan doğrudan eleştiriler üzerine HSYK, kamuoyunca yakından takip edilen davaları yürüten hâkimler ve savcılara karşı bir dizi dava açmıştır. Başta bu davalarda görev alan hâkimler ve savcılar hakkında olanlar olmak üzere, bu türden kararlar, HSYK'nın bu kişilerin yargı görevlerine müdahale ettiğine dair şüphe uyandırmıştır. Hâkim ve savcılar arasında, yürütmenin çıkarları ile çelişen kararların kendi kariyerlerini olumsuz etkileyebileceği düşüncesiyle oto sansürün yaygınlaşmaya başladığı görülmektedir. HSYK'nın adli süreçlere müdahalesinin önlenmesi için daha fazla güvence sağlanmalıdır. Mahkemelerin yeniden yapılandırıldığı durumlar hariç olmak üzere, hâkimlerin ve savcılarının görev yerlerinin istekleri dışında değiştirilmesinin önlenmesi için yasal ve anayasal güvencelere hâlâ ihtiyaç duyulmaktadır...

⁴² https://www.ab.gov.tr/siteimages/birimler/kpb/2022_turkiye_report_tr_27.11.2022_22.05.pdf

147. ...Yüksek Yargıda yapılan değişiklikler, hâkimlerin istekleri dışında yerlerinin değiştirilmemesi ilkesinin yanı sıra yargının bağımsızlığına ve hukuki kesinliğe de zarar vermiştir. Söz konusu değişiklikler, başta görev süresi sona eren Yargıtay ve Danıştay üyelerinin durumu, her iki kurum için de yeni üye seçiminin zamanlaması ve bu seçim sürecinde Cumhurbaşkanı'nın rolü bakımlarından olmak üzere Avrupa standartları ile uyumlu değildir. Yargıtay ve Danıştay'da yapılan kapsamlı değişiklikler, yüksek mahkemelerin, yürütmenin araçları haline geldiği yönündeki algıyı güçlendirdiğinden ciddi endişe kaynağıdır."
148. Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiserinin 2020 tarihli Türkiye raporunda yargı bağımsızlığı ile ilgili şu ifadeler yer vermiştir: "Türkiye'nin yargı sistemi hazırlık aşamasındadır. 2016 yılından bu yana gözlenen ciddi gerileme raporlama döneminde de devam etti. Özellikle yargının sistematik olarak bağımsız olmaması ve hâkimler ve savcılar üzerindeki aşırı baskıya ilişkin endişeler devam etti. Yargının uluslararası ve Avrupa standartlarına bağlılığına ilişkin kaygılar, özellikle de Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarının uygulanmasının reddedilmesiyle bağlantılı olarak arttı. 2021 insan hakları eylem planı ve 2019 yargı reformu stratejisinin uygulanmasına devam edildi. Ancak her iki belge de Türk yargısındaki önemli eksiklikleri gidermede başarısız oldu ve ülkenin yargı sisteminin genel işleyişinde önemli iyileştirmeler yapılmasına yönelik bir plan yoktu. Darbe girişimi sonrasında ihraç edilen hâkim veya savcılardan yalnızca 515'i görevlerine iade edildi, birçoğu beraat etti. Hâkim ve savcıların işe alınması ve terfisine ilişkin objektif, liyakate dayalı, standartlaştırılmış ve önceden belirlenmiş kriterlerin bulunmaması endişe kaynağı olmaya devam etmektedir."⁴³

⁴³ <https://rm.coe.int/avrupa-konseyi-insan-haklari-komiseri-dunja-mijatovic-1-5-temmuz-2019-/16809c5187>

V. ULUSLARARASI OTORİTELERİN GÖRÜŞLERİ VE İNCELEMELERİ

A. İncelenen Uluslararası Raporlar Hakkında Genel Değerlendirme

149. Türkiye, tarih boyunca köklü bir geçmişe sahip olup, coğrafi konumu ve kültürel çeşitliliği ile dikkat çeken bir ülkedir. Ancak 2014 yılından itibaren Türkiye'de insan hakları ihlalleri hem ulusal hem de uluslararası düzeyde önemli bir tartışma ve değerlendirme konusu haline gelmiştir. Uluslararası kuruluşlar tarafından Türkiye'nin insan hakları durumu ve demokratik sistemine ilişkin değerlendirmelerini ve tavsiyelerini içerir raporlar yayınlamışlardır.
150. Uluslararası otoritelerin görüşleri ve incelemeleri, büyük bir öneme sahiptir. Hem akademik hem de uygulamalı araştırmalara dayanan bu görüşler ve incelemeler, geniş bir perspektif sunarak, çeşitlilik ve farklılıkları göz önünde bulundurmaya sağlarlar. Bu sayede, kararlar daha adil, kapsayıcı ve etkili bir şekilde alınabilir. Bu nedenle, uluslararası otoritelerin görüş ve incelemeleri, toplumlar için güvenilir bir kaynak olarak kabul edilir.
151. Bu raporlarda; Uluslararası kuruluşlar özellikle son yıllarda, sivil özgürlükler, basın özgürlüğü ve yargı bağımsızlığı konularında endişelerini dile getirmişlerdir. İnsan hakları savunucuları ve uluslararası kuruluşlar, Türkiye'de yaşanan olayları eleştirmiş ve reform çağrılarında bulunmuşlardır.

a. Hukukun Üstünlüğü ve Yargı Bağımsızlığı

152. Hukukun üstünlüğü ve yargı bağımsızlığı, bir ülkede adaletin sağlanması ve demokrasinin temel prensiplerinin yerine getirilmesi için hayati öneme sahiptir. Hukukun üstünlüğü ilkesi, tüm bireylerin hukuk kurallarına tabi olduğunu ve hiç kimsenin hukukun üstünde olmadığını belirtir. Bu prensip, tüm insanların eşit bir şekilde yargılanması ve haklarının korunması için gereklidir. Yargı bağımsızlığı ise yargı organlarının politik ve dış etkilere maruz kalmadan kararlarını verebilmesini sağlayan bir ilkedir. Bağımsız bir yargı sistemi, tarafsızlık, adil yargılanma ve hukuk güvenliği gibi değerleri koruyarak adaletin sağlanmasını temin eder.

153. Hukukun üstünlüğü ve yargı bağımsızlığı, demokratik bir toplumun temelini oluşturur. Bu ilkelere bağlılık, hukuki güvenlik ve devletin hukuka uygunluğunu sağlarken, insan haklarının korunmasına da katkı sağlar. Özetlemek gerekirse, hukukun üstünlüğü ve yargı bağımsızlığı, bir ülkede adaletin sağlanması ve demokratik bir sistem kurulmasında kritik bir rol oynar. Bu ilkelere uyum, toplumun güvenliğini sağlar ve hukukun etkili bir şekilde uygulanmasını temin eder.
154. Türkiye'deki yargı bağımsızlığı konusu, uluslararası kuruluşların sıkça eleştirdiğı bir alandır. Eleştiri temelini oluşturan unsurlar, hukukun üstünlüğüne olan güvensizlik, yargıda siyasi etkilerin varlığı ve yargı reformlarında görülen yetersizliklerdir. Türkiye, 2016 yılından sonra, uluslararası alanda yargı bağımsızlığı, hukukun üstünlüğü ve adil yargılanma hakkıyla ilgili konularda sık sık eleştirilere tabi tutulmuştur. Türkiye'deki hukuk sistemi üzerinde yapılan değişiklikler ve uygulamalar, uluslararası toplumun dikkatini çekerek eleştirilere yol açmıştır.
155. Türkiye'deki yargı bağımsızlığına dair endişelerini ifade eden birçok uluslararası insan hakları kuruluşu, hukukun üstünlüğünün zayıfladığını belirtmiştir. Bu eleştirilerin temelinde, Türk hükümetinin yargıya müdahale etmesi, yargı mensuplarının görevlerinden alınması ve yargı süreçlerinin siyasi otoritelerden etkilenmesi gibi endişe verici durumlar bulunmaktadır.
156. Çeşitli uluslararası kuruluşlar, bu tür müdahalelerin adil yargılama hakkını ihlal ederek hukukun üstünlüğü ilkesinin zedelendiğini belirtmiştir.
157. Ayrıca, 2016 yılında Türkiye'de gerçekleşen darbe teşebbüsü sonrasında ilan edilen olağanüstü hal dönemi, adil yargılanma hakkının daha da zarar gördüğü bir süreci beraberinde getirmiştir. OHAL kapsamında alınan tedbirler, yüzlerce hâkim ve savcının görevden alınmasına, binlerce kişinin tutuklanmasına ve medya kuruluşlarının kapatılmasına yol açmıştır. Uluslararası kuruluşlar ve insan hakları savunucuları, bu durumu sert bir şekilde eleştirmiştir.
158. Türkiye'deki bu gelişmeler, uluslararası basın tarafından yakından takip edilip haberlerde sık sık yer almıştır.

b. Sivil Toplum ve İnsan Hakları Savunucuları

159. Sivil toplum kuruluşları ve insan hakları savunucuları, Türkiye'de son zamanlarda giderek zorlaşan bir ortamda faaliyet göstermek zorunda kalmışlardır. İçişleri Bakanlığının, sivil toplum kuruluşları üzerinde gerçekleştirdiği denetimler ve yabancı fonların kısıtlanması, sivil toplumun etkisini azaltmıştır. Bu durum, uluslararası kuruluşlarca eleştirilmiş ve takip edilmiştir. Türkiye'de insan hakları savunucularına karşı artan baskılar, ciddi bir endişe kaynağı olarak görülmektedir. 2016 yılındaki darbe girişimi sonrasında, birçok insan hakları savunucusu ve sivil toplum lideri ya tutuklanmış ya da gözaltına alınmıştır. Bu durum, insan hakları savunucularının bağımsız çalışmalarını devam ettirmelerini engellemekte ve eleştirel seslerini bastırmaktadır. Özellikle terörle mücadele gerekçesiyle, bazı insan hakları kuruluşlarının kapatılması veya faaliyetlerinin durdurulması, uluslararası toplum tarafından eleştirilmiştir.

c. Terörle Mücadele

160. Türkiye, 2016 yılından itibaren terörle mücadele konusunda uluslararası kuruluşlar ve basın tarafından eleştiri oklarının hedefi olmuştur. Eleştiriler ve raporlar, Türkiye'nin terörle mücadele politikalarını, insan haklarına yaklaşımını ve güvenlik önlemlerini içermektedir. Eleştiriler genellikle Türkiye'nin terörle mücadele yöntemleri, insan haklarına ihlalleri, basın özgürlüğüne bakış açısı ve demokratik değerlere verdiği öncelik gibi konuları kapsamaktadır.
161. Türkiye'nin terörle mücadelede tercih ettiği stratejiler, bazı insan hakları kuruluşları tarafından aşırı güç kullanımı şeklinde tanımlanmıştır. Türkiye'deki terörle mücadele operasyonlarının artmasıyla birlikte, demokratik değerlerin erozyona uğradığı ve hukukun üstünlüğünün zayıfladığı kaygıları ifade edilmiştir. Demokratik kurumların sınırlandırılması, özellikle 2016'daki darbe girişimi sonrasında ilan edilen olağanüstü hâl döneminde eleştirilerin hedefi olmuştur.

162. Uluslararası tepkiler, Türkiye'nin terörle mücadele politikaları nedeniyle uluslararası platformda tartışmalara yol açmıştır. Bazı ülkeler ve kuruluşlar, Türkiye'yi insan haklarına saygı göstermeye ve demokratik reformları uygulamaya çağırmışlardır.
163. Bununla birlikte Türkiye, ulusal güvenliği sağlamak amacıyla terörle mücadeleyi yürüttüğünü ve bu eleştirilere cevap verdiğini iddia etmektedir.

B. Uluslararası Kuruluşların Tavsiyeleri

164. Türkiye'ye, 2016 yılından sonra uluslararası kuruluşlar tarafından temel hak ve özgürlüklerle ilgili çeşitli dönemlerde ve farklı konularda tavsiyeler yapılmıştır. Bu tavsiyeler, genellikle insan hakları, ifade özgürlüğü, toplanma ve örgütlenme hakkı, yargı bağımsızlığı gibi konuları kapsar. Aşağıda Uluslararası Kuruluşların Türkiye'ye yönelik hazırladıkları raporlardaki önemli tavsiyeleri paylaşılmıştır.

a. Avrupa Konseyi

165. Avrupa Konseyi Türkiye raporlarında, insan hakları, demokrasi ve hukukun üstünlüğü ilkeleriyle ilgili tavsiyelerde bulunmaktadır. Bu tavsiyeler, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve diğer uluslararası insan hakları kuruluşlarının ilkelerine uygun olarak düzenlenmiştir. Aşağıdaki paragrafta, Avrupa Konseyi'nin Türkiye'ye hukukun üstünlüğüne ve yargı sürecine ilişkin sunduğu bazı özel tavsiyeler yer almaktadır.
166. Temel haklara, AİHS ve ilgili protokollerde belirtilen şekilde mutlaka saygı gösterilmelidir. Yargı makamlarının, bağımsız ve siyasi etkilerden uzak olması gerekmektedir. Yargı makamları bağımsız ve siyasi etkilere karşı bağışık olmalıdır. Hâkimler, dış baskılara ve müdahalelere karşı korunmalıdır. Hâkimlerin atanması ve terfisi, şeffaf ve objektif bir şekilde yapılmalıdır. Yargılama hakkı, herkese eşit şekilde tanınmalıdır. Duruşmalar, herkese açık, uygun bir şekilde ve kabul edilebilir bir süre içinde gerçekleştirilmelidir. Savunma hakkı, koruma altına alınmalıdır. Ceza adalet sisteminde reformların yapılarak ceza adaleti sisteminin yeniden düzenlenmesini gerektirmektedir. Bu şekilde keyfi tutuklamaların önüne geçilerek, tutukluların adil bir şekilde yargılanması sağlanabilir.

Türkiye'nin insan haklarına saygıyı artırması ve demokratik kurumlarını güçlendirmesi gerekmektedir. Avrupa Konseyi, Türkiye'nin terörle mücadele faaliyetlerinin insan haklarıyla dengelenmesinin önemini vurgulamaktadır. Dikkat edilmesi gereken husus, terörle mücadele yasalarının ve uygulamalarının insan haklarına saygılı olmasıdır.

b. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Konseyi

167. Birleşmiş Milletler (BM) İnsan Hakları Konseyi, dünya genelinde insan haklarını korumak amacıyla kurulan bir organdır. Konsey, üye ülkelerin insan hakları ihlallerini incelemek ve bu konuda tavsiyelerde bulunmak görevlerini üstlenir. BM İnsan Hakları Konseyi, Türkiye'deki yargı bağımsızlığı ve tarafsızlığına ilişkin çeşitli tavsiye kararları almıştır. Türkiye'de yargı bağımsızlığı ve tarafsızlığı sorunları, özellikle 2016'da gerçekleşen darbe girişiminin ardından daha da belirgin hale gelmiştir. Hükümet, darbe girişimini bastırmak amacıyla yargıda köklü değişiklikler yapma girişiminde bulunmuştur. Ancak, bu değişiklikler uluslararası toplum tarafından yargının bağımsızlığına ve tarafsızlığına yönelik bir tehdit olarak kabul edilmiştir. BM İnsan Hakları Konseyi, Türkiye'deki yargı bağımsızlığı ve tarafsızlık sorunlarına ilişkin bir dizi tavsiye kararı almıştır.
168. Konsey, Türk hükümetini yargıya müdahale etmekle suçlamış ve yargı organlarının siyasi baskılardan bağımsız olması gerektiğini vurgulamıştır. Türkiye'deki hâkim ve savcı atamalarının şeffaf ve tarafsız bir şekilde yapılması gerektiği konusunda uyarılarda bulunmuştur. Ayrıca, atama süreçlerinin siyasi etkilerden arındırılması gerektiğini belirtmiştir. Siyasi nedenlerle yapılan tutuklamaların insan haklarına aykırı olduğunu ve hukuki süreçlere saygı gösterilmesi gerektiğini belirtmiştir. Türkiye'deki adil yargılanma hakkının korunması gerektiğini ve keyfi tutuklamalara son verilmesi gerektiğini vurgulamıştır.
169. Sonuç olarak; Türkiye'deki yargı bağımsızlığı ve tarafsızlığı sorunları, BM İnsan Hakları Konseyi tarafından ciddi bir şekilde ele alınmış ve bir dizi tavsiye kararı ile netleştirilmiştir. Bu tavsiye kararlarının uygulanması, Türkiye'de insan haklarının korunması ve demokratik kurumların güçlendirilmesi açısından kritik bir öneme sahiptir. Türkiye, uluslararası

toplumun endişelerini dikkate alarak yargı bağımsızlığına ve tarafsızlığına yönelik adımlar atmalıdır.

c. Uluslararası Af Örgütü

170. Uluslararası Af Örgütü, dünya genelinde insan haklarını savunan bağımsız bir sivil toplum kuruluşudur. 1961 yılında kurulan bu örgüt, insan hakları ihlallerine dikkat çekmek ve bu ihlalleri sona erdirmek amacıyla çalışmaktadır. Türkiye dahil birçok ülkede insan haklarına ilişkin raporlar yayınlarak dünya kamuoyunu bilgilendirmektedir. Uluslararası Af Örgütü, Türkiye'deki yargı bağımsızlığına ilişkin çeşitli raporlar yayınlamış ve Türk hükümetine bazı önemli tavsiyelerde bulunmuştur. Örgüt, Türk hükümetine yargıya müdahale etmeyi sonlandırma çağrısı yapmıştır. Yargı bağımsızlığının güvence altına alınması için siyasi müdahalelerin önüne geçilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Gazetecilerin ve diğer ifade özgürlüğü savunucularının tutuklanmasına son verilmesini ve ifade özgürlüğünün korunmasını talep etmiştir. Adil yargılama ilkelerine tam olarak uyulması gerektiğini vurgulamış ve yargılama süreçlerinin tarafsızlık ve adalet prensiplerine uygunluğunu denetlemiştir. Türk hükümetine sivil toplum örgütlerinin çalışmalarına destek verme çağrısı yapmış ve sivil toplumun insan hakları ihlallerini belgeleme ve kamuoyunu bilgilendirme rolünün önemini vurgulamıştır. Uluslararası Af Örgütü, Türkiye'deki yargı bağımsızlığına ilişkin endişelerini dile getirmiş ve Türk hükümetine çeşitli tavsiye kararları sunmuştur. Bu tavsiyeler, insan hakları ihlallerini önlemeye ve yargı bağımsızlığını güvence altına almaya yönelik önemli adımların atılmasını amaçlamaktadır. Türkiye'nin bu tavsiyelere uyarak insan haklarına saygı ve hukukun üstünlüğünü güçlendirmesi, uluslararası toplum tarafından yakından takip edilmektedir.

d. Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı

171. Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT), demokrasiyi, insan haklarını ve hukukun üstünlüğünü teşvik etme ve izleme rolüyle üye ve ortak ülkelerde bulunmaktadır. Türkiye, AGİT'e üye devletlerdendir. Ancak, AGİT, Türkiye'deki temel hak ve özgürlükler

konusundaki endişelerini ifade etmiştir. AGİT, Türkiye'deki yargı bağımsızlığına yönelik endişeleri dile getirerek Türk hükümetine bazı önemli tavsiyelerde bulunmuştur. AGİT, Türk hükümetine, yargıya siyasi müdahalelerin sona erdirilmesini ve yargının bağımsızlığını güvence altına almasını tavsiye etmiştir. Bu, yargının tarafsızlık ilkesine dayalı olarak çalışmasını sağlamak için kritik bir adımdır. Türkiye'de adil yargılama ilkelerine tam olarak saygı gösterilmesini talep etmiştir. Örgüt, Türkiye'de ifade özgürlüğüne saygı gösterilmesini ve gazetecilere yönelik baskıların sona erdirilmesini vurgulamıştır. AGİT, Türk hükümetine, sivil toplum örgütlerinin insan haklarına ilişkin çalışmalarına destek verme çağrısı yapmıştır. Sivil toplumun insan hakları ihlallerini belgeleme ve kamuoyunu bilgilendirme rolünün önemini vurgulamıştır.

172. AGİT'in Türkiye'ye yargı bağımsızlığına ilişkin tavsiye kararları, insan haklarının korunması ve demokratik ilkelerin güçlendirilmesi açısından önemli bir rol oynamaktadır. Türkiye'nin bu tavsiyelere uyarak yargı bağımsızlığını güçlendirmesi, demokratik normlara uygun şekilde hareket etmesi ve insan haklarını korumasına yönelik atacağı adımlar yakından takip edilmektedir. AGİT'in tavsiyeleri, Türkiye'nin insan hakları ve hukukun üstünlüğü konularında daha adil ve demokratik bir yol izlemesine yardımcı olabilecektir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

173. Görüldüđü üzere; incelenen raporların tamamında, Türkiye’de Hâkimler ve Savcılar Kurulu’nun tam bağımsız olmamasının ve üyelerinin sečilme şeklinin, siyasal iktidarın yargıyı baskı altına almasında önemli bir etkiye sahip olduğu özelikle vurgulanmıőtır. Ayrıca HSK’nın tam bağımsız bir organ yapılması ve müfettiőlerin HSK’ya bağlaması, yargı bağımsızlığının sağlanması ačilından atılması gereken ilk ve en önemli adım olarak nitelendirilmiőtir. Yine ayrıca bu raporlarda; hâkimlerin verdikleri kararlardan dolayı siyasal iktidar tarafından cezalandırılacakları endiőesini taşıdıkları bir lkede, yargı bağımsızlığından ve bunun en önemli sonucu olarak da hukuk devletinden bahsetmenin mümkün olmadığının altı özellikle çizilmiőtir.
174. Avrupa Birliđi Komisyonu raporunda da vurgulandığı üzere; hâkimlerin sıklıkla görev yerlerinin deđiőtirilmesinin önlenmesi, hâkim ve savcılar ičil coğrafi teminat sağlanması, hâkim ve savcılarının disiplin ve terfi sisteminin gözden gečilrilmesi ve nesnel kriterlere dayalı iyileőtirilmiő bir teftiő sisteminin getirilmesi dâhil olmak üzere yargının bağımsızlığını sağlamaya yönelik adımlar acilen atılmalıdır.
175. Baőta Avrupa Birliđi Komisyonu olmak üzere, yukarıda da kısmen deđinilmiő olan raporlara göre, yargının bağımsızlığının ve tarafsızlığının sağlanması ičil atılması gereken adımlar aőađı yukarı bellidir. Avrupa Birliđi Komisyonunun raporuna göre;
176. Yargının görevlerini Avrupa standartlarına riayet ederek bağımsız ve tarafsız şekilde gerčilēētirmesine imkân tanıyan siyasi ve hukuki bir ortam oluőturulması; yürütme ve yasamanın kuvvetler ayrılığı ilkesine tam olarak riayet etmesi koőuluyla yargısal sorumluluklarını güçlendirmesi ve AİHM ičilihadına uygun bir bičilimde karar alması gereken Anayasa Mahkemesi kararlarına alt derece mahkemeleri tarafından riayet edilmesinin sağlanması,

177. Yürütmenin rolü ve etkisinin sınırlı olması için Hâkimler ve Savcılar Kurulunun yapısının ve üyelerinin seçim sürecinin değiştirilmesi ve HSK'nın veya üst düzey yetkililerin adli süreçlere müdahalesine karşı güvenceler getirilmesi,
178. Hâkimlerin görev yerlerinin kendi rızaları alınmadan değiştirilmemesi konusunda etkili güvenceler sağlanması,
179. Anayasa kapsamında güvence altına alınan yargının bağımsızlığına uygun olarak, hâkimlerin açığa alınmasını, görevin ciddi şekilde kötüye kullanıldığına dair şüphenin sağlam gerekçelere dayandırıldığı vakalarla sınırlandırması ve usulî güvencelere aykırı olarak meydana gelen ihraçların yol açtığı zararı telafi etmek için tedbirler alınması,
180. Disiplin işlemleri sisteminin, yürütmenin usule aykırı müdahalesi olmadan nesnel kriterlere dayalı olacak şekilde revize edilmesi,
181. Kişilere karşı alınan idari ve adli tedbirlerle ilgili olarak, görevi kötüye kullanma veya suç iddialarının, somut delile dayalı, bağımsız yargı yetkisi kapsamında tamamen şeffaf usullerle hukuka uygun süreçlere tabi tutulmasının sağlanması,
182. Tüm adli süreçlerde, usulî güvenceler de dâhil olmak üzere, özellikle masumiyet karinesi, cezai sorumluluğunun şahsiliği, hukuki belirlilik, savunma hakkı, adil yargılanma hakkı, silahların eşitliği ve etkili itiraz hakkını da içeren temel hakların tam olarak gözetilmesinin sağlanması gerekmektedir.
183. 14.03.2019 tarih ve 30714 Sayılı Resmi Gazetede; Hâkimler ve Savcılar Genel Kurulu tarafından 6 Mart 2019 tarihinde kabul edilen “Türk Yargı Etiği Bildirgesi”nde; “Hâkimler ve savcılar, görevlerini yerine getirirken adaletin en hassas ve doğru şekilde dağıtıldığından emin olan, meslekî sorumluluk içinde davranan, bütün işlemleri ile karar ve davranışlarında insan ve toplum hayatına tesir edeceklerinin ve toplum nezdindeki saygınlıklarının korunmasının Türk yargısının itibarını da yükselteceğinin bilincinde olan ‘hakîm, fehîm, müstakîm, emîn, mekîn

ve met n' insanlardır. Anayasa ve kanunlardan aldıkları yetki çerçevesinde, h r vicdanları ile evrensel değerleri Ŗiar edinerek bağımsız ve tarafsız olarak görevlerini y r t rl r. Bu bildirgede belirtilen etik ilkeleri içtenlikle benimser, gerek meslek  gerekse sosyal hayatlarında bu ilkeler doğrultusunda davranmaya onurları ve vicdanları üzerine söz verirler." Ŗeklindeki açıklama yapılmıŖ, bağımsızlık ve tarafsızlı ın nasıl temin edileceği maddeler halinde sıralanmıŖtır.⁴⁴ Ancak bu zamana kadar söz konusu ilke ve kriterlerin uygulamaya yansıdığını söylemek - mevcut yargılama ve kararlar dikkate alındığında- mümkün değildir.

184. Yargıya güvenin yeniden sağlanabilmesi için, baŖta uluslararası kuruluŖlar olmak üzere, bu alanda  alıŖma yapan sivil toplum örgütlerinin tavsiye ve çözüm öneri de dikkate alınarak, acilen iyileŖtirme  alıŖmalarına baŖlanılması gerektiği ortadadır.

⁴⁴ <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2019/03/20190314-4.pdf>

KAYNAKÇA

1. Bahri ÖZTÜRK, M. Ruhan ERDEM, Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku, Seçkin Yayıncılık, Ankara,2007: 21
2. Deniz ACARAY, İnsan Haklarının Korunması Amacıyla Devlet İktidarının Sınırlandırılması ve Siyasal Katılmanın Buna Etkisi
3. Derya Kurt, Ceza Muhakemesi Hukukunda Tanıklık, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, 2013.
4. www.ab.gov.tr
5. www.anayasa.gov.tr
6. www.bbc.com
7. www.crossborderjurists.org
8. www.dergipark.org.tr
9. www.euronews.com
10. www.freedomhouse.org
11. www.hsk.gov.tr
12. www.hrw.org
13. www.hudoc.echr.coe.int
14. www.hurriyet.com.tr
15. www.ihd.org.tr
16. www.khas.edu.tr
17. www.milliyet.com.tr
18. www.oad.org.tr
19. www.platformpj.org
20. www.resmigazete.gov.tr
21. www.rm.coe.int
22. www.sodev.org.tr
23. www.spiegel.de
24. www.venice.coe.int